

سناریویی از آینده آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و ضرورت مداخله و سیاست‌گذاری مناسب

❖ رضا مهدی^۱ ❖ احمد کیخا^۲

صفحه: ۲۷-۷۳

چکیده:

بر اساس برنامه پنجم توسعه، دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای از وزارت آموزش و پرورش منتزع و از سال ۱۳۹۰ مطابق قانون بودجه در «دانشگاه فنی و حرفه‌ای» سازماندهی شدند. در برنامه ششم توسعه، مجدداً الحاق آنها به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در مجلس شورای اسلامی تصویب شد. در این مقاله، به روش کیفی در دو گام مرور روایتی و تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای ولکات (2008) وضعیت آموزش عالی فنی و حرفه‌ای با تأکید بر دانشگاه فنی و حرفه‌ای مطالعه شده است. با قوانین، حمایت‌ها و روندهای موجود، نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها در بلندمدت به «نسخه ضعیف‌شده» دانشگاه‌های صنعتی تبدیل شده و از تحقق رسالت کانونی خود در تربیت نیروی انسانی ماهر اشتغال‌پذیر و کارآفرین، باز خواهد ماند. در چنین سناریویی، نقش این آموزش‌ها در افزایش بهره‌وری ملی، کاهش نابرابری‌ها و توسعه پایدار، به نحو احسن ایفا نخواهد شد. مداخله مسئولانه دولت برای رفع چالش‌های این آموزش‌ها به‌طور عام و چالش‌های دانشگاه و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای به‌طور خاص، ضروری است. عدم حساسیت دولت به چالش‌ها و الزامات آموزش عالی فنی و حرفه‌ای، خسارت ناخواسته‌ای به تربیت نیروی انسانی ماهر، طبقه متوسط و ایجاد نشاط و امید، وارد می‌کند. با سیاست‌گذاری مناسب می‌توان آموزش عالی فنی و حرفه‌ای را به مسیر صحیح هدایت و آینده مطلوبی برای این نوع آموزش‌ها تضمین کرد.

واژگان کلیدی: تربیت تکنسین ماهر، آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای.

■ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹

■ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۱۰

^۱. استادیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

^۲. دانشجوی دکتری اقتصاد و مدیریت مالی آموزش عالی، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و

علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ایران. Email: ahmadkeykha@ut.ac.ir

مقدمه

افزایش بیکاری جوانان یکی از مهمترین مسائل پیش روی اقتصادها و جوامع امروزی است. مطابق برآوردهای یونسکو در دهه آینده حداقل ۴۷۵ میلیون شغل جدید برای جذب حدود ۷۳ میلیون جوان بیکار فعلی و بیش از ۴۰ میلیون جوان متقاضی کار که سالانه به بازار کار وارد خواهند شد، مورد نیاز است (UNESCO, 2016). «آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی»^۱ یکی از روش‌های مناسب برای تجهیز جوانان به مهارت‌های اشتغال شامل مهارت‌های خوداشتغالی است (همان). این آموزش‌ها می‌تواند پاسخگوی تقاضاهای کسب و کارها و نهادهای برای بهبود مهارت، افزایش بهره‌وری و سطوح دستمزد شاغلان، تأمین فرصت‌های توسعه مهارت‌ها برای همه افراد و عامل کاهش موانع دسترسی به دنیای کار باشد (Mahdi & Keyha, 2020). به‌رغم پیشرفت فناوریانه و رشد اقتصادی، نابرابری‌ها در بسیاری از بخش‌های جهان وجود دارد. ۱۰ درصد ثروتمندان، ۴۰-۳۰ درصد کل درآمد را در اختیار دارند و ۱۰ درصد فقرا حدود ۲ درصد کل درآمد را بدست می‌آورند. در مورد زنان، وضع درآمدی، مهارت و اشتغال به مراتب بدتر از وضعیت کل جامعه است. در سال ۲۰۱۴ نرخ مشارکت زنان در نیروی کار حدود ۶۸/۷ درصد و همین نرخ برای مردان حدود ۸۱/۷ درصد و نرخ بیکاری زنان حدود ۶/۴ درصد و نرخ بیکاری مردان حدود ۵/۷ درصد بوده است. با توجه به جنسیت‌محور بودن، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی می‌تواند دسترسی و مشارکت زنان در نیروی کار را افزایش دهد (International Labour Organization, 2014).

توسعه عدالت جنسیتی از طریق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و در درون این آموزش‌ها و ظرفیت‌سازی^۲ برای تحصیل و مهارت‌آموزی زنان و دختران در این آموزش‌ها یک ضرورت است. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی به‌مثابه مؤلف اصلی نیروی کار ماهر و نیروی پیشران^۳ توسعه پایدار از اولویت‌های راهبردی و عملیاتی کشورهای پیشرفته، شتاب بیشتری در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی پیدا کرده و این آموزش‌ها نه تنها بایستی دانش‌آموختگان را برای بازار کار ملی و محلی آماده کنند، بلکه باید

^۱ . TVET

^۲ . Capacity-building

^۳ . Driving Force

آنها را برای بازار کار منطقه‌ای و جهانی مهیا و تسلیح نمایند (Liu & Liu, 2019; Paryone, 2017). با عنایت به اثر فوق‌العاده‌ای این آموزش‌ها در کاهش فقر، خلق و توزیع عادلانه ثروت (Gyimah, 2019). دولت‌ها باید برای مدرن‌سازی امکانات یاددهی- یادگیری نهادهای آموزشی، توسعه مدرسان و مربیان، به‌روزرسانی برنامه‌های درسی و ارتباط با صنایع، منبع کافی به این نهادها تخصیص دهند.

نرخ بازگشت سرمایه در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی بالاست (Wahba, 2020) و این آموزش‌ها موجب افزایش کیفیت اشتغال می‌شود (Bagale, 2015) به‌رغم اهمیت و جایگاه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در توسعه پایدار، افزایش بهره‌وری، عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها و تخفیف مشکل بیکاری جوانان و ارج‌گذاری ویژه کشورهای توسعه‌یافته به آموزش‌ها (Paryone, 2017). حمایت از این آموزش‌ها در ایران به حد کفایت نبوده و سرمایه‌گذاری در آن از روند مناسبی برخوردار نمی‌باشد (Mahdi & Barani, 2019). با توجه به اهمیت آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای از یک سو، که بسیاری از کشورها حتی کشورهای توسعه‌یافته‌ای هم مانند آلمان نیز سرمایه‌گذاری‌های هنگفتی بر روی آموزش‌های مهارت‌محور خود انجام می‌دهند. در ایران نیز از گذشته و در سال‌های اخیر کوشش‌های زیادی برای توسعه مهارت‌آموزی و دوره‌های فنی و حرفه‌ای شده است. در صورتی که این ریل‌گذاری در سیاست‌گذاری آموزش‌های فنی و حرفه‌ای هدفمند باشد، علاوه بر اشتغال‌آفرینی و تزریق روحیه به جوانان، بسیاری از اهداف اسناد بالادستی و ملی همچون تولیدات دانش‌بنیان و اقتصاد مقاومتی را می‌توان محقق ساخت. با این وجود، کاستی‌هایی در سیاست‌گذاری در آموزش عالی فنی و حرفه‌ای در ایران به چشم می‌خورد که مستلزم بررسی و مذاقه مسئولان و سیاست‌گذاران است. بی‌تردید، هر سیاستی باید در دوره اجرا از جهات مختلف مورد ارزیابی دقیق قرار گیرد تا نقاط قوت و ضعف آن شناسایی شود. وظیفه بعدی سیاست‌گذار و مجری، تقویت نقاط قوت سیاست قبلی و رفع نقاط ضعف آن می‌باشد. به دلایل مختلفی، مسئله آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در ایران واکاوی شده است. نخست، اهمیت موضوع آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و غفلت از آن در ادبیات پژوهشی کشور و دوم، خلاء وجود پژوهش‌هایی که به صورت مروری و روایتی آن سیاست‌های زیست‌شده و واقعی

را بازخوانی و نقاط قوت و ضعف آن را روشن سازند. چراکه یافته‌های این نوع پژوهش‌ها به دلیل اینکه برآمده از بدنه اجرایی و سیاستی است نتایج واقعی‌تری را ارائه می‌دهد. سوم، کمبود مطالعات آینده‌پژوهی در ادبیات کشور بود. علی‌رغم اهمیت روزافزون مطالعات آینده‌پژوهی، به دلیل ماهیت و کاربردهای آن، در ایران کمتر بدان آنها توجه شده است. واقعیت این است که درباره دانشگاه و سایر نهادها و سیستم‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، آینده خطی و پیش‌بینی‌پذیر نمی‌باشد. در چنین شرایط آشوبناکی، پژوهش‌ها و مطالعات آینده‌نگر مبتنی بر خرد جمعی، حاوی بهترین یافته‌ها و دستاوردها برای گریز از شکست‌ها و ناکامی‌ها و ساخت آینده مطلوب است. در این راستا تلاش شده است وضعیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی با رویکرد آینده‌نگر و مسئله‌محور، با تأکید بر نهاد اصلی حکمرانی و متولی این آموزش‌ها (دانشگاه فنی و حرفه‌ای)، به روش کیفی شامل مرور روایتی و تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای ولکات (Wolcott, 2008) بر پایه تجربه زیسته-اداری و مصاحبه با مطلعان، مطالعه، چالش‌های موجود شناسایی و راهکارهای مواجهه با چالشها در اختیار سیاست‌گذاران قرار گیرد. در این پژوهش به سه پرسش اصلی در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی با محوریت دانشگاه فنی و حرفه‌ای پاسخ داده شده است:

۱. در حال حاضر، نهاد حکمرانی ویژه آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی تأسیس شده براساس قوانین برنامه پنجم، بودجه سال ۱۳۹۰ و برنامه ششم توسعه تا کنون چه روندهای را طی کرده است؟
۲. با استناد به حمایت‌های دولتی و روندهای موجود، چه آینده‌ای در انتظار آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی به‌طور عام و نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها به‌طور خاص، می‌باشد؟
۳. چه پسران‌ها و پیشران‌هایی برای تضمین آینده مطلوب آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی و نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها وجود دارد؟

ادبیات و پیشینه تحقیق

هدف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، تجهیز نیروی انسانی به دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای مشاغل آینده مرتبط با زمینه اجتماعی-اقتصادی و تضمین انتقال موفق از آموزش به زندگی کاری است (Gyimah, 2019). این آموزش‌ها علاوه بر خلق سرمایه انسانی معمول در آموزش‌های عمومی-نظری، موجب خلق

سرمایه انسانی ویژه^۱ می‌شود. به زبان ساده، هدف عمده آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، ایجاد دانش و مهارت و توانمندی حرفه‌ای لازم در افراد و تربیت نیروی انسانی ماهری است که ضمن برخورداری از دانش روز، مهارت‌های لازم را برای اشتغال‌پذیری، ارتقای شغلی، خوداشتغالی و کارآفرینی، کسب می‌کنند. از این‌رو، در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی تأکید همزمان بر دانش و مهارت‌های مرتبط با آن بوده و با آموزش‌های عالی عمومی - نظری تفاوت‌های اساسی در رسالت، هدف، شیوه و کاربرد، دارد.

انتظار است که دانش‌آموختگان دوره‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی نه تنها در یافتن شغل از دانش‌آموختگان دانشگاه‌های عمومی - نظری پیشی بگیرند، بلکه یک گام جلوتر رفته و خود به خلق شغل و اشتغال‌زایی بپردازند (Korber & Oesch, 2019). حمایت دولت‌ها نیز از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی بویژه تأمین منابع مالی برای امکان بکارگیری مدرسان، مربیان و استادکاران با کیفیت و تأمین امکانات آموزشی شامل تجهیز کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها و انجام کارآموزی‌ها و کارورزی‌های سطح بالا در محیط‌های کار واقعی، ضروری است (Gyimah, 2019). به‌رغم اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، تصویر این نوع آموزش‌ها نسبت به آموزش‌های عمومی - نظری، نازل است^۲ (Clement, 2014; UNESCO, 2018; El-Ashmaw, 2017; Jweiles, 2017). عوامل متعدد تاریخی، نهادی، فرهنگی و اجتماعی در شکل‌گیری این تصویر نازل در اذهان جوانان و مردم نقش دارند (Yamani, 2012). عوامل و شرکای متعددی نظیر دولت، کارفرمایان، جامعه، مؤسسات و مدرسان، در بهبود تصویر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی ذی‌نقش هستند (UNESCO, 2018). نقش دولت (حکومت) در بهبود تصویر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای برجسته بوده و مشتمل بر ایفای مسئولانه نقش‌های متعددی است.

^۱ . Specific Human Capital

^۲ . The image of TVET is low

قدمت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در جهان نسبتاً بالاست و تاریخ آن در ایران با اقتباس از کشورهای اروپایی به سال‌های مقارن با تأسیس «دارالفنون» در روزگار قاجار باز می‌گردد. پس از تجربه دارالفنون، مدارس فنی دیگری در ایران تأسیس شده است. بخشی از بارزترین سیاست‌های مرتبط با توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، تأسیس «انستیتوهای تکنولوژی» است.

شکل‌گیری نهادهای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی به شکل امروزی ریشه در سال‌های نخستین دهه ۵۰ دارد. از سال ۱۳۴۵ در جوار هنرستان‌ها ۲۵ مدرسه عالی فنی به نام «انستیتوهای تکنولوژی» با هدف تربیت تکنسین درجه یک (کاردان) و کمک‌مهندس ایجاد شده است (Sedegh, 1976; Mahdi et al., 2020). در سال ۱۳۵۰ تعداد این مؤسسات به ۲۷ واحد برای ارائه آموزش در ۲۴ رشته تحصیلی بوده است (Sadrei & Jabalamehi, 2016). دانش‌آموختگان انستیتوها تعهد خدمت به هیچ نهاد و دستگاهی نداشته و در صورت احساس نیاز به کسب دانش بیشتر، قادر بودند به تحصیلات خود در مقاطع بالاتر ادامه دهند (Pourataei, 1976). در سال ۱۳۵۷ تعداد انستیتوهای تکنولوژی حدود ۴۶ واحد و دانشجویان این انستیتوها بالغ بر ۱۶ هزار تن بوده است. پس از انقلاب اسلامی، بسیاری از انستیتوهای تکنولوژی غیر فعال شده و تعداد آنها از حدود ۴۶ واحد به ۱۲ مرکز کاهش می‌یابد (Arasteh et al., 2004). پس از بازگشایی دانشگاه‌ها، با تصمیم ستاد انقلاب فرهنگی مبنی بر تمرکز آموزش‌های پسمتوسطه در نهادهای آموزش عالی، مقرر می‌شود که آموزش و پرورش برنامه و اقدامی برای پذیرش دانشجوی جدید نداشته باشد. به دلیل عدم آمادگی دانشگاه‌ها برای پذیرش دانشجوی جدید دوره‌های کاردانی مجدداً به درخواست ستاد انقلاب فرهنگی، آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۶۳-۱۳۶۲ اقدام به پذیرش دانشجو برای تحصیل در آموزشکده‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای می‌کند. طی سال‌های ۶۸-۱۳۶۱ فقط هشت آموزشکده فنی و حرفه‌ای جدید به آموزشکده‌های پیشین اضافه می‌شود. در پایان این دوره، مجموع آموزشکده‌ها (و انستیتوها) به ۱۹ واحد می‌رسد. در ۱۳۶۸ اقدام ویژه‌ای در حکمرانی آموزشکده‌ها اتفاق افتاده است که بر اساس آن، آموزشکده‌های واقع در مراکز

استان‌ها «مستقل» می‌شوند^۱ (Office of Technical and Vocational High Schools, 2000). در این دوره، براساس تقاضای سیاسی- اجتماعی با استفاده از فضاهای موجود هنرستان‌ها یا مراکز تربیت معلم، آموزشکده‌ها ایجاد شده‌اند. در سال‌های ۷۱-۱۳۶۸ هفت آموزشکده جدید تأسیس و تعداد آنها به حدود ۲۶ واحد می‌رسد (Jabalamei, 2021).

در سال ۱۳۷۴ با اجرایی شدن نظام آموزشی جدید در دوره متوسطه، لازم می‌شود که سازوکار تربیت نیروی انسانی فنی و حرفه‌ای و تقویت هنرستان‌ها فراهم و هنرستان‌های جدید کار دانش ایجاد شوند. در این دوره تاریخی، با هدف ایجاد اشتغال و نزدیک شدن آموزش‌های نظام متوسطه و عالی به واقعیت‌های بازار کار، گسترش آموزشکده‌ها در دستور کار آموزش و پرورش قرار می‌گیرد. در این دوره، اقبال دانش‌آموزان به هنرستان‌ها و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی به قدری زیاد می‌شود که تحصیل در هنرستان‌ها و به تبع آن، ادامه تحصیل در آموزشکده‌ها صرفاً از طریق شرکت در آزمون ورودی و قبولی در آن، امکان‌پذیر می‌گردد. از این‌رو، مسئولان آموزش و پرورش به فکر ایجاد یک «سازمان مستقل» فراتر از «دفتر امور مدارس عالی فنی و حرفه‌ای» برای حکمرانی آموزشکده‌ها می‌افتند. نهایتاً تصمیم گرفته می‌شود که «مرکز آموزش عالی امام صادق (ع) تهران» که به «دانشکده تربیت دبیر فنی شهید رجایی» ارتقا یافته بود به «دانشگاه» تبدیل شود. سپس، سایر آموزشکده‌ها زیر نظر این دانشگاه ساماندهی شوند. در سال ۱۳۷۶ با مجوز شورای گسترش آموزش عالی، دانشکده تربیت دبیر فنی شهید رجایی به «دانشگاه تربیت دبیر فنی شهید رجایی» ارتقا می‌یابد (Jabalamei, 2021). از این زمان، مسئولان این دانشگاه تمامی دانشجویان دوره‌های کاردانی و مدرسان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و برخی از مدرسان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد را به «مرکز آموزش عالی انقلاب اسلامی» واقع در یافت آباد تهران انتقال می‌دهند. با اعتراضات دانشجویان و کادر اداری- آموزشی، مسئولان دانشگاه این تصمیم را عملیاتی نمی‌کنند. در سال

^۱. آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای مستقل، آموزشکده‌هایی بوده‌اند که رؤسای آنها با ابلاغ مستقیم وزیر آموزش و پرورش منصوب شده و دارای ردیف اعتباری مجزا و مستقل از ردیف اعتبارات آموزش و پرورش بوده‌اند. پیش از این، این آموزشکده‌ها زیر پوشش ادارات کل آموزش و پرورش استان‌های کشور بوده و به تبع آن، اعتبارات آنها در سطح پایین بوده است.

۱۳۷۶ وزیر آموزش و پرورش اعلام می‌نماید که «این وزارت صرفاً متولی دوره‌های آموزش عمومی و تربیت معلم بوده و پذیرش دانشجویان آموزشکده‌ها ارتباطی به این وزارت ندارد». در شهریور سال ۱۳۷۶ به ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها دستور داده می‌شود که «هر فضایی از مراکز تربیت معلم که به آموزشکده‌ها اختصاص یافته است تخلیه و مراکز تربیت معلمی که تعطیل شده‌اند احیا شود». با فشارهای سیاسی - اجتماعی درون و بیرون وزارت، این تصمیم عملیاتی نمی‌شود. در سال ۱۳۸۰ وزیر جدید آموزش و پرورش، هم‌نظر با همتای پیشین خود معتقد بوده است که «این وزارت، مسئول آموزش عمومی و دوره‌های تربیت معلم بوده و مسئولیتی در برابر دانشجویان آموزشکده‌ها ندارد». اما در ادامه برخلاف نظر قبلی، زمینه گسترش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در آموزش و پرورش فراهم می‌شود.

مجدداً در سال ۱۳۸۱ طرح «ایجاد یک سازمان مرکزی دانشگاهی» بجای ادارات تربیت معلم و امور مدارس عالی فنی و حرفه‌ای از سوی مسئولان اداره کل مدارس عالی آموزش و پرورش طرح و دنبال می‌شود. این طرح با هدف ارتقای کیفیت آموزشی، افزایش سرانه‌های دانشجویی و همسان‌سازی اعتبارات آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای با اعتبارات سایر دانشگاه‌ها، به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ارسال می‌شود. در دوره ۱۲ ساله (۸۳-۱۳۷۱) تعداد آموزشکده‌ها از ۲۶ واحد در سال ۱۳۷۱ به ۱۶۸ واحد در سال ۱۳۸۳ گسترش می‌یابد. در این دوره، همسو با رویه کمیت‌گرایی در آموزش عالی، تعداد آموزشکده‌ها و شمار دانشجویان آنها نیز به سرعت افزایش می‌یابد. در سال ۱۳۸۴ ایده پیشین آموزش و پرورش در خصوص ایجاد یک سازمان مرکزی مستقل برای اداره آموزشکده‌ها، در این وزارتخانه پی‌گیری می‌شود. نهایتاً در ۱۳۸۵، شورای گسترش آموزش عالی، طرح تجمیع «مراکز تربیت معلم» و «آموزشکده‌ها» در سازمان نو-تأسیس «مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم (ص)» را تصویب و این مصوبه به آموزش و پرورش ابلاغ می‌شود. در ۱۳۸۶ ردیف بودجه این مجتمع مستقل می‌شود. در آبان سال ۱۳۸۸ وزیر آموزش و پرورش از ابتدای دوره وزارت هم‌نظر با همتایان پیشین اعلام می‌نماید که «این وزارت متولی آموزش عمومی و تربیت معلم بوده و مسئول دانشجویان آموزشکده‌ها با وزارت آموزش عالی است ... آموزشکده‌ها از بهمن سال ۱۳۸۸ حق پذیرش دانشجو ندارند و دانشجویان باید به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منتقل شوند و فضاها، امکانات و نیروی انسانی دانشکده‌ها و آموزشکده‌ها به آموزش و پرورش عودت شود».

در ۱۳۸۸ شورای عالی اداری به واسطه مصوبه ایجاد «سازمان ملی مهارت» راهکار دیگری برای انتزاع آموزش‌شکده‌ها از آموزش و پرورش و ساماندهی آنها به همراه مراکز زیرمجموعه دانشگاه جامع علمی کاربردی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ارائه می‌کند. نمایندگان مجلس شورای اسلامی بویژه کمیسیون آموزش و تحقیقات و فناوری، با تصمیم شورای عالی اداری مخالفت کرده و مصوبه آن را مغایر با قانون دانستند. مجلس شورای اسلامی برای مقابله قانونی با تصمیم دولت، «طرح» پذیرش دانشجو در آموزش‌شکده‌ها و عدم انتزاع آنها از آموزش و پرورش تا زمان تصویب ساختار نظام آموزشی و عدم انتزاع دانشگاه جامع علمی کاربردی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را تصویب می‌کند (Parliamentary Research Center, 2011).

در اردیبهشت سال ۱۳۸۹ رئیس مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم (ص)، دستور وزیر آموزش و پرورش مبنی بر واگذاری مسئولیت «آموزش عالی فنی و حرفه‌ای» به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را بدون انتقال و در اختیار گذاشتن فضاها، تجهیزات، کارگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها، اراضی کشاورزی و نیروی انسانی، پیگیری می‌کند. در پی اعتراضات دانشجویی، مجلس شورای اسلامی با رد نظر وزیر آموزش و پرورش، در قانون برنامه پنجم توسعه^۱، انتزاع آموزش‌شکده‌ها از آموزش و پرورش و الحاق آنها به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با تمام امکانات، تعهدات و نیروی انسانی را تصویب و در قانون بودجه سال ۱۳۹۰، این وزارت را موظف می‌کند که با استفاده از تشکیلات، امکانات، منابع مالی و انسانی موجود، «دانشگاه فنی و حرفه‌ای» را تشکیل و تمامی دانشکده‌ها و آموزش‌شکده‌ها را به این دانشگاه منتقل کند^۲. در خرداد سال ۱۳۹۰ «دانشگاه فنی و حرفه‌ای» با مجوز شورای گسترش آموزش عالی تأسیس شده است. مجلس شورای اسلامی در قانون برنامه ششم توسعه^۳ نیز مجدداً انتزاع دانشکده‌ها و آموزش‌شکده‌ها از آموزش و پرورش و الحاق آنها به وزارت علوم را با شرایط ذکر شده در قانون برنامه پنجم، تصویب کرده است. تفاوت عمده مصوبات برنامه‌های

۱. ماده ۲۳ قانون برنامه پنجم توسعه

۲. بند ۱۱۰ قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور

۳. ماده ۶۵ قانون برنامه ششم توسعه

پنجم و ششم توسعه این است که در برنامه پنجم، مجوز پذیرش دانشجو در دوره‌های «کاردانی پیوسته» و «کارشناسی ناپیوسته» داده شده است، اما در برنامه ششم، مجوز پذیرش دانشجو در دوره‌های «کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته» داده شده است. در قانون برنامه ششم تکلیف شده است که ۳۰ درصد جمعیت دانشجویی در پایان برنامه مختص آموزش‌های مهارتی باشد. در اواخر سال ۱۳۹۹ تعداد دانشکده‌ها و آموزشکده‌ها به ۱۸۱ واحد افزایش یافته و ۵۲ آموزشکده مختص دانشجویان دختر (با حدود ۳۰ درصد جمعیت دانشجویی) و ۱۲۹ آموزشکده مختص دانشجویان پسر می‌باشد. در انتهای سال ۱۳۹۹ جمعیت دانشجویی دانشگاه فنی و حرفه‌ای حدود ۱۷۵ هزار نفر (۵۲ هزار دانشجوی دختر و ۱۲۳ هزار دانشجوی پسر) است.

در پژوهش خود (Omid Arjenki et al (2016) طراحی الگویی برای نهادینه کردن آینده‌پژوهی در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که مؤلفه‌های کاربست نگرش آینده‌پژوهانه، کشف روند جریان‌ات گذشته تاکنون، ارایه تصویری از وضعیت آینده فناوری‌های آموزشی، بهبود فرایندهای آموزشی، دیدگاه آموزش و یادگیری مجازی، نگرش سیستم دانش آینده، اصل توجه به آموزش‌های به‌هنگام و متغیر و اصل مشارکت، مرحله تشکیل دفتر مطالعات آینده‌پژوهی در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، نظام ارزیابی و بازخورد الگوی پیشنهادی و دریافت بازخورد از متولیان و سیاست‌گذاران آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، استادان، مدرسان و مربیان کارآفرینی سطح کشور و اعمال اصلاحات پیشنهادی تناسب بیشتری نسبت به مؤلفه‌های دیگر دارند و در کل الگوی پیشنهادی از نظر صاحبان صنایع متوسط و بزرگ، استادان و مربیان رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانشگاه‌های آزاد و دولتی و کارشناسان و مسئولان اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان چهارمحال و بختیاری مناسب تشخیص داده شده است. (Malekpour, 2019) در بررسی چالش‌های آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، این چالش‌ها را به ترتیب شامل بازارکار، ضعف در مدیریت منابع انسانی و ضعف در ساختارهای اداری، معرفی می‌کند.

در مطالعه‌ای (Motamadi and Turkashund, 2019) به فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور پرداخته و به این نتیجه دست یافته‌اند که شرح لازم برای توسعه کیفی و کمی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور، ایجاد زیرساخت‌های لازم برای آموزش فنی و حرفه‌ای است. از آسیب‌های جدی، طولانی بودن برخی از آموزش‌های مورد نیاز بازار کار و کمبود آموزش‌های متناسب با بازار کار است. نقاط ضعف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نیز می‌تواند تهدیدی برای سازمان باشد.

آموزش فنی و حرفه‌ای سهم مهمی در قدرت رقابت‌پذیری و رفاه در جهان مبتنی بر دانش اقتصاد به عهده دارد و باید به عنوان یک کلید اصلی جهت کاهش فقر، ارتقاء صلح، حفظ محیط زیست، بهبود کیفیت زندگی برای همه و کمک برای دستیابی به توسعه پایدار عمل کند (Shariati et al., 2014). در پژوهش تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر شاخص‌های توسعه انسانی به این نتیجه دست یافته‌اند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر کاهش میزان بیکاری و فقر تأثیر داشته است. همچنین در افزایش امید به زندگی و بهبود شرایط زندگی نیز موثر بوده و باعث افزایش توانمندسازی و سلامت روان در افراد آموزش دیده گردیده است. (Ahmadi et al., 2018) در مطالعه‌ای به شناسایی و تحلیل روندهای آتی و ترسیم وضعیت آرمانی آموزش فنی حرفه‌ای از نظر خبرگان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که متغیرهای جامعه شبکه‌ای، ایجاد چارچوب صلاحیت ملی، رویکرد شایستگی‌مداری و جمعیت از مهم‌ترین بازیگران تأثیرگذار بر وضعیت آرمانی آموزشی آینده هستند.

در پژوهش خود (Amin Bidakhti et al., 2017) شناسایی و اکتشاف عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که به ترتیب اهمیت سه عامل کلی مدیریتی، آموزشی و شایستگی‌های

حرفه‌ای مریبان جزء عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای محسوب می‌شوند. (Mohammed, 2019) Shafi and colleagues راهکارهای ارتقای کیفیت آموزش در آموزشکده فنی و حرفه‌ای را استفاده از روش‌های تدریس مبتنی بر فعالیت تجربی، کاربرد دانش نظری در عمل، تدریس در محیط واقعی کار، استفاده از آموزش مبتنی بر کار گروهی، استفاده از تکنسین‌های کارگاهی خبره و تعاملی بودن ارتباط استادکاران و دانشجویان، معرفی می‌کنند.

در پژوهش خود (Torakzadeh et al., 2016) آسیب‌شناسی نظام آموزشی در مراکز دانشگاهی فنی و حرفه‌ای نشان می‌دهند که در هر سه بُعد مفهومی، ساختاری و عملکردی در آموزشکده‌ها و دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای واقع در تهران آسیب وجود دارد. براساس نتایج تحقیق آنها در چهار حوزه استادان (ضعف در روش‌ها و مهارت‌ها، کم‌رغبتی نسبت به کار، ضعف در تعامل با دانشجویان، عدم آشنایی با فناوری‌های نوین و نگاه سنتی به آموزش)، دانشجویان (ضعف علمی، بی‌انگیزگی و تعداد زیاد دانشجویان)، امکانات و تجهیزات دانشگاه (حجم زیاد سرفصل‌ها، عدم تناسب محتوای آموزش با نیازهای دانشجویان، کارآفرینانه نبودن آموزش) و مدیریت (نبود سیستم ارزیابی جامع، ضعف سازمانی و مدیریتی و کمبود ارتباط بین صنعت و دانشگاه) آسیب‌ها و ضعف‌های جدی وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از منظر پارادایم، در زمره پارادایم تفسیر‌گرایی است. این پارادایم مبتنی بر هستی‌شناسی نسبی‌گرایانه و قائل به وجود واقعیت‌های چندگانه بوده و معرفت‌شناسی آن ذهنیت‌گرا است. در این پارادایم، پژوهشگر و سوژه پژوهش با هم به ادراک و فهم جهان می‌رسند و روش‌شناسی آن طبیعت‌گرایانه است، یعنی جهان طبیعی را چنان که هست، مورد بررسی قرار می‌دهد (Golshani & Ghaedi, 2012). این پژوهش از نظر شیوه گردآوری داده‌ها از نوع پژوهش کیفی می‌باشد. پژوهش در دو گام تدوین شده است. در گام نخست از مرور روایتی استفاده شده است. از جمله ویژگی‌های این نوع مرور و تمایز آن با مرور نظام‌مند؛ (۱) سؤال پژوهشی حیطه وسیع‌تری را شامل می‌شود؛ (۲)

روش‌شناسی مشخصی وجود ندارد و توسط افراد مختلف به روش‌های مختلفی انجام می‌شود؛ (۳) جستجوی مقالات با جزئیات و جامع نیست؛ (۴) انتخاب مقالات بستگی به تجربه، توانایی علمی و سلیقه نویسندگان دارد؛ (۵) ارزیابی کیفیت مقالات متفاوت است معمولاً همه شواهد بررسی قرار می‌گیرند؛ (۶) استخراج داده‌ها از مقالات، روش خاصی نداشته و معمولاً توصیفی ساده از یافته‌های مقالات است؛ (۷) ترکیب نتایج منابع: ترکیب نتایج بدون در نظر گرفتن وزن و ناهمگونی مقالات و به صورت سلیقه‌ای بوده؛ تفسیر نتایج به نظرات افراد مرور کننده بستگی دارد (Abdkhodaei & Tayori, 2019). بر این اساس، تمامی اسناد موجود اعم از مقالات، کتب، گزارش‌های طرح‌های تحقیقی و غیره مورد بررسی قرار گرفتند و اطلاعات پیرامون سوالات پژوهش گردآوری و تحلیل شدند. در مرور اسناد، منابع و اسناد مرتبط با نهادهای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی نظیر تاریخچه و ضوابط ایجاد و اداره انستیتوهای تکنولوژی، آموزش‌کننده‌ها، قوانین مرتبط با تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای، قوانین بودجه سال‌های ۹۹-۱۳۹۰ و گزارش‌های درون‌سازمانی دانشگاه، بررسی شده است (Mahdi et al, 2020).

در بخش دوم پژوهش، ابزار تحلیل تماتیک^۱ استفاده شده است. تحلیل تماتیک، یک ابزار تحلیل داده‌های و یکی از خوشه‌هایی است که بر شناسایی الگوی معنایی در یک مجموعه داده تمرکز دارد. این تحلیل، فرایند شناسایی الگوها یا تم‌ها در بطن داده‌های کیفی است (Ghademi & Hashemi, 2019). در این پژوهش به طور خاص از راهبرد تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای Wolcott (2008) بهره‌گیری شده است. این الگو دارای سه مرحله می‌باشد که در ادامه به تشریح هر کدام از مراحل متناظر با عمل در پژوهش پرداخته خواهد شد. مرحله اول؛ توصیف داده‌ها؛ پس از انجام مصاحبه‌ها، مصاحبه‌ها به تفکیک پیاده‌سازی شدند. مرحله دوم تحلیل داده‌ها؛ سامان‌دهی، تنظیم و تم‌بندی است. در این مرحله مصاحبه‌ها چندین بار مورد بازخوانی قرار گرفتند. سپس مفاهیم کلیدی مربوط به هر مصاحبه به تفکیک احصا و یادداشت برداری شد. مفاهیم کلیدی (کدها) بر اساس وجوه اشتراک و افتراق در قالب مؤلفه

^۱ Thematics

فرعی اولیه جای گرفتند. مرحله سوم تفسیر داده‌ها؛ در این مرحله تفسیر یافته‌ها انجام می‌شود. جهت انجام مصاحبه، از شیوه مصاحبه نیمه‌ساخت یافته استفاده شد. برای انجام نمونه‌گیری از شیوه نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر پراکندگی^۱ برای گزینش استفاده شده است.

این راهبرد زمانی که هدف استخراج و تشریح تم‌ها و مقولات محوری است که مجموعه ایده‌آلی از تنوع را فرا می‌گیرد. یکی از دلایل استفاده از این راهبرد بستن راه هرگونه انتقادی مبنی بر اینکه انواع خاصی از نمونه در جامعه در نظر گرفته نشده است. مصاحبه‌ها با اکثریت رؤسای آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای (یک صد نفر از رؤسای آموزشکده‌ها از مجموع ۱۸۰ آموزشکده) در طول چهار سال (۱۳۹۶-۱۴۰۰) بوده است. اغلب مصاحبه‌ها به شکل گفتگوی غیر رسمی انجام شده و داده‌های پژوهش عمدتاً محصول این گفتگوها بوده است. برای بررسی اعتبار داده‌ها از شیوه بازبینی یا واریسی تطبیقی^۲ استفاده شد. این روش یکی از موثرترین و مهمترین روش‌ها برای اطمینان از دقت مطالعه است. این عمل مانند یک کلید به پژوهشگر کمک می‌کند تا هر تهدیدی که سطح روایی و پایایی پژوهش را کاهش می‌دهد شناسایی کرده و آن را اصلاح کند (Razavi, 2013). در این پژوهش فرایند بدین گونه بود که پس از پیاده سازی متن مصاحبه‌ها، متن‌ها در اختیار شخص متخصص دیگری قرار گرفت و مجدداً بازبینی شد. به عبارتی دیگر، یافته‌ها توسط مصاحبه‌کننده و صاحب نظر بازخوانی و بازبینی شد.

یافته‌های پژوهش

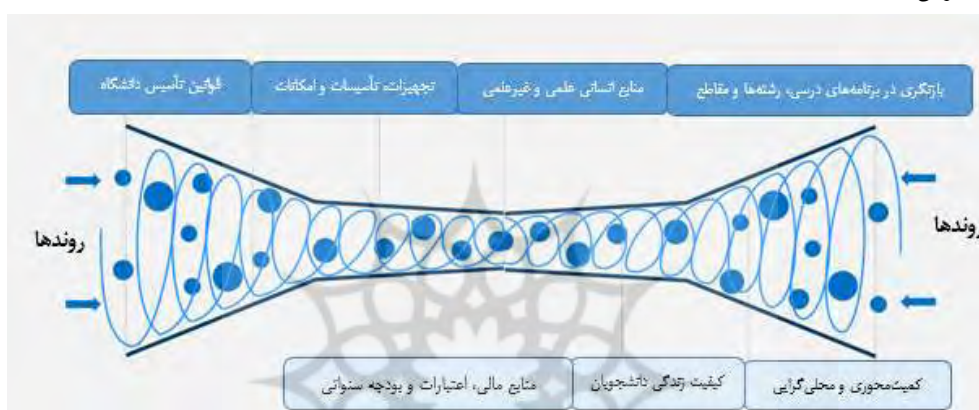
بر مبنای اهداف و پرسش‌های پژوهش، یافته‌ها به ترتیب زیر تنظیم و ارائه شده است.

۱. در حال حاضر، نهاد حکمرانی ویژه آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی تأسیس شده براساس قوانین برنامه پنجم، بودجه سال ۱۳۹۰ و برنامه ششم توسعه تا کنون چه روندهای را طی کرده است؟
- برای پاسخ به این پرسش از روش مرور روایتی اسناد استفاده شده است (Abdkhodaei & Tayori, 2019; Mahdi et al, 2020). با توجه به تأسیس نهاد اصلی متولی آموزش عالی فنی و حرفه‌ای براساس قانون برنامه

^۱ Homogenous Sampling

^۲ Verification

پنجم (The Islamic Parliament, 2011a)، قانون بودجه سال ۱۳۹۰ (The Islamic Parliament, 2011b) و قانون برنامه ششم (The Islamic Parliament, 2016)، برای ارائه تصویر وضعیت آموزش عالی فنی و حرفه‌ای، وضعیت دانشگاه فنی و حرفه‌ای روندها در ابعاد قوانین تأسیس، منابع انسانی، منابع مالی، کیفیت زندگی دانشجویان، تجهیزات، برنامه‌های درسی، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی، منطق و رویکرد حکمرانی و گسترش، ارائه شده است.

شکل ۱: روندهای نهاد حکمرانی ویژه آموزش عالی فنی و حرفه‌ای تأسیس شده براساس قوانین برنامه پنجم، بودجه سال ۱۳۹۰ و برنامه ششم تاکنون

الف) قوانین تأسیس دانشگاه. قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه و بودجه سال ۱۳۹۰ درباره انتزاع دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای و تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای به قدری کلی و رفع تکلیفی بوده است که پس از یک دهه اجرا، هنوز در موارد متعددی، اختلاف بین آموزش و پرورش و دانشگاه همچنان باقی است (Legal Office of Technical and Vocational University, 2021). این معضل، باعث شده است که هزینه‌کرد و سرمایه‌گذاری در توسعه، بهسازی و ارتقای وضع موجود در موارد مختلفی به آینده نامعلوم احاله شود. این مسئله حتی در منظر دانشجویان نیز نوعی بدآموزی و ناکارآمدی حکمرانی محلی و

ملی را تداعی می‌کند. فراتر از اختلاف با آموزش و پرورش، حتی قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه در تعیین مقاطع آموزشی با هم در تضادند: در برنامه پنجم، مجوز پذیرش دانشجو در مقطع تحصیلی «کاردانی پیوسته و کارشناسی ناپیوسته» داده شده است، اما در برنامه ششم، مجوز کلی پذیرش دانشجو در «مقاطع کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته» به دانشگاه اعطا شده است.

برنامه پنجم (ماده ۲۳) بدون هیچ‌گونه سازوکاری، حکم به انتزاع آموزشکده‌ها از آموزش و پرورش داده است، بدون اینکه معلوم کند پس از انتزاع، این همه آموزشکده و دانشکده (بیش از ۱۷۰ واحد) چگونه راهبری و مدیریت خواهند شد (The Islamic Parliament, 2011a). قانون بودجه سال ۱۳۹۰ (بند ۱۱۰) حتی یک سازوکار ساده برای تأسیس یک ابردانشگاه ملی و حتی در حد یک نام‌گذاری مناسب^۱، تعریف نکرده است (The Islamic Parliament, 2011b). سرپرست دانشگاه نو تأسیس و همکاران کم‌تعداد (حدود ۱۷ نفر)، حتی مکان اداری برای استقرار سازمان مرکزی و پیگیری و اجرای مصوبه مجلس شورای اسلامی را نداشته و مدت زیادی در اتاقی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سپس در ساختمان خوابگاه یکی از آموزشکده‌ها در محله لویزان تهران برای پیگیری امور تأسیس دانشگاه و سازماندهی آموزشکده‌ها مستقر بوده‌اند (Security Office of Technical and Vocational University, 2017). براساس قانون بودجه سال ۱۳۹۰، شورای عالی گسترش آموزش عالی اساسنامه دانشگاه فنی و حرفه‌ای را در خرداد سال ۱۳۹۰ تصویب و ابلاغ کرده است. این اساسنامه صرفاً شامل کلیات حکمرانی دانشگاه بوده و با استناد به آن نمی‌توان یک ابردانشگاه ملی را راهبری و اداره کرد (Office of the Public Relations of Technical and Vocational University, 2018). در قانون برنامه ششم (ماده ۶۵) حتی بدون ذکر یک کلمه مازاد بر قانون برنامه پنجم عیناً مصوبات آن تکرار شده است. در «بند ذال» ماده ۶۴ برنامه ششم بدون ذکر جزئیات و بودجه مورد نیاز (خارج از لایحه تقدیمی دولت) سازماندهی نیروهای حق التدریس آموزشکده‌ها به دولت تکلیف شده است. اجرای این بند قانونی، موجب جذب بیش از هزار نفر «نیروی پیمانی جدید» در دانشگاه شده است که

^۱. نام فعلی دانشگاه فنی و حرفه‌ای همیشه در اذهان عموم و حتی در اذهان برخی متخصصان و مدیران، تداعی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای است و در مکاتبات و تماس‌های محلی، ملی و بین‌المللی چنین خلطی وجود دارد و این موضوع در برندسازی دانشگاه اختلال ایجاد می‌کند.

بار مالی آن (بالغ بر ۶۰۰ میلیارد ریال) به سرجمع هزینه‌های دانشگاه به‌ویژه در بخش نیروی انسانی تحمیل شده است. این موضوع، هم بر انگیزه نیروی انسانی قراردادی آموزشکده‌ها تأثیرگذار بوده و هم اعتبارات پشتیبانی نیروی انسانی دانشگاه را تحت تأثیر قرار داده است (Administrative Management of Technical and Vocational University, 2019). این مسئله، در سنوات آتی نیز همچنان اثر نامطلوب خود را بر اعتبارات دانشگاه خواهد گذاشت. نکته قابل توجه دیگر اینکه؛ هیچ‌یک از مصوبات قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه و بودجه سال ۱۳۹۰ درباره آموزشکده‌ها و دانشگاه فنی و حرفه‌ای در لوایح تقدیمی دولت نبوده و در مجلس شورای اسلامی این مواد به قوانین مذکور اضافه شده است. محتمل، یکی از دلایل کم‌توجهی دولت به آموزشکده‌ها و دانشگاه از همین جا نشأت می‌گیرد. ایده اصلی دولت (شورای عالی اداری)، تأسیس یک نهاد دیگری در ذیل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با تجمیع دانشگاه جامع علمی-کاربردی، آموزشکده‌ها و مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای تحت عنوان «سازمان ملی مهارت» بوده است (Supreme Administrative Council of Iran, 2009)، اما مجلس شورای اسلامی با مصوبه دولت مخالفت و قوانین جدیدی تصویب کرده است (Parliamentary Research Center, 2011).

ب) تجهیزات، تأسیسات و امکانات زیرساختی. با توجه به اینکه اغلب آموزشکده‌ها در جوار و همسایگی هنرستان‌ها بوده به‌صورت اشتراکی از منابع و تجهیزات و فضاهای مشترک استفاده می‌کردند، قطع رابطه سریع و بدون برنامه زمان‌بندی آموزشکده‌ها و آموزش و پرورش، موجب محرومیت آنها از منابع، امکانات، تجهیزات و فضاهای هنرستانها و آموزش و پرورش شده است. عموماً این انتزاع در بسیاری از موارد، به ضرر آموزشکده‌ها و نهایتاً دانشگاه فنی و حرفه‌ای شده است. چرا که، سیاست کلی آموزش و پرورش حفظ حداکثری امکانات و منابع در آموزش و پرورش و هنرستانها بوده و از سال‌ها قبل (حدوداً از سال‌های میانی دهه ۸۰) برای چنین وضعیتی آمادگی داشته‌اند (Legal Office of Technical and Vocational University, 2021).

بودجه و اعتبارات تخصیص داده شده به دانشگاه در یک دهه اخیر نیز در حدی نبوده است که امکان تجهیز کارگاه‌ها و ایجاد و ارتقای فضاهای اداری، آموزشی و کمک آموزشی و رفاهی فراهم شود. در سال

۱۳۹۹ یک اعتبار ویژه در حد ۲۰۰۰ میلیارد ریال برای تجهیزات کارگاهی و آزمایشگاهی از سوی مجلس شورای اسلامی در قانون بودجه ۱۳۹۹ تصویب شده است (The Islamic Parliament, 2020). با عنایت به گسترده‌گی ۱۸۱ واحد و بیش از ۳۰۰۰ کارگاه و آزمایشگاه و عقب‌ماندگی‌های پیشین و گسترش رشته‌های جدید و برنامه‌های درسی مرتبط، رقم چندان مناسبی نبوده و با این اعتبار و با ادامه روند موجود نمی‌توان سطح کیفی آموزش‌شکده‌ها را متناسب با اهداف توسعه ملی و رسالت آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای ارتقا داد (Vice Chancellor of Research and Technology of Technical and Vocational University, 2019).

ج) منابع انسانی علمی و غیرعلمی. منابع انسانی علمی و اداری آموزش‌شکده‌ها در سال‌های گذشته (سال‌های وفور نسبی منابع مالی برای استخدام نیروی انسانی) استخدام شده و اکثریت آنها در سال‌های آخر خدمت بوده و جمعیت نیروی انسانی دانشگاه در وضعیت پیری است. در یک دهه گذشته مجوز و اعتبار مکفی برای جذب نیروی انسانی اداری و علمی داده نشده است. این روند، هم فشار بر کارکنان بخش اداری-خدماتی وارد می‌کند و هم باعث خالی شدن آموزش‌شکده‌ها از کادر آموزشی متخصص می‌شود (Administrative Management of Technical and Vocational University, 2019). در حال حاضر، دانشگاه فن‌وحرفه‌ای با حدود ۱۸۰ هزار دانشجو و ۱۸۱ آموزش‌شکده، کمتر از ۱۰۰۰ نفر نیروی آموزشی و هیأت علمی فنی دارد (نسبت هیأت علمی به کارکنان غیر علمی حدود یک به ۹ می‌باشد و همین نسبت در سایر دانشگاه‌ها حدود یک به یک است). در صورتی که مطابق اهداف کمی برنامه ششم بایستی نسبت استاد به دانشجو حدود یک به ۲۲ باشد. یعنی، دانشگاه فن‌وحرفه‌ای حداقل ۵۰۰۰ عضو هیأت علمی فنی کم دارد. هیأت علمی فنی ستون اصلی آموزش عالی با کیفیت بوده و ادامه این روند می‌تواند به کیفیت آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای و مهارتی آسیب جدی وارد کند. تأمین نیروی انسانی مدعو و حق‌التدریسی از دو جنبه مسئله‌زاست: ۱. این نیروها در اختیار دانشگاه نبوده و توسعه و بالندگی تخصصی و حتی فرهنگی-اخلاقی مستمر آنها امکان‌پذیر نمی‌باشد، ۲. با توجه به روند افزایشی تورم و گرانی، تأمین حق‌التدریس مناسب و انگیزه‌زا برای نیروهای مدعو روز به روز دشوارتر می‌شود. دولت هیچ اعتبار ویژه‌ای برای موضوع حق‌التدریس مدرسان مدعو که حدود ۱۶ برابر کادر آموزشی تمام‌وقت دانشگاه می‌باشند، در بودجه‌های

سنواتی در نظر نمی‌گیرد. به علاوه، بیش از نیمی از نیروی انسانی اداری دانشگاه (حدود ۴۰۰۰ نفر) قراردادی با سنوات نسبتاً بالا بوده و این مسئله هم فشار روزافزون بر دانشگاه و منابع مالی آن وارد می‌کند و هم بر روحیه کاری و آینده منابع انسانی دانشگاه تأثیر منفی داشته و محیط نامطمئن و تبعیض‌آلود برای نیروی انسانی تداعی می‌کند (Administrative Management of Technical and Vocational University, 2019).

د) منابع مالی، اعتبارات و بودجه سنواتی. براساس الگوی معیار اعتبارات سنواتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای محاسبه بودجه سالانه دانشگاه‌های تابعه این وزارت، بودجه دانشگاه فنی و حرفه‌ای با این الگو شکاف زیادی دارد. به‌عنوان نمونه، براساس الگوی معیار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بودجه سال ۱۳۹۷ دانشگاه فنی و حرفه‌ای باید حداقل ۲۰ هزار میلیارد ریال باشد. در صورتی که در همین سال، کل بودجه دانشگاه کمتر از ۸ هزار میلیارد ریال بوده است. به‌عبارتی، بودجه دانشگاه کمتر از ۴۰ درصد نیاز آن بر مبنای الگوی بومی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است (Ghanbari, 2020). بدیهی است این نسبت در سال‌های قبل و بعد از سال ۱۳۹۷ نیز تکرار شده است. بنابراین، این روند طی یک دهه اخیر تداوم داشته و استمرار این وضعیت بویژه در سال‌های آتی که متأثر از تورم سنگین سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷ می‌باشد، ضربه سنگینی بر آموزش عالی فنی و حرفه‌ای وارد خواهد کرد. به‌عنوان نمونه، دانشگاه فنی و حرفه‌ای بیش از ۲۰۰ پروژه عمرانی نیمه‌تمام دارد که با توجه به روند تصاعدی تورم و گرانی کالاها و خدمات، تأمین بیش از ۵۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار دولتی برای تکمیل و اتمام این پروژه‌ها کار بسیار سختی است (Construction Projects Office of Technical and Vocational University, 2021). این در حالی است که آموزشکده‌ها به‌شدت به این فضاها نیاز دارند و تأخیر در اتمام آنها به منزله کاهش کیفیت آموزش و رفاه دانشجویان می‌باشد. چراکه، در حال حاضر دانشگاه از کمتر از ۵۰ درصد فضاهای مورد نیاز برای خدمات آموزشی و کمک‌آموزشی برخوردار است (Ibid.). ناکافی بودن اعتبارات دانشگاه بر تمامی عوامل و متغیرهای آموزشی، پژوهشی، رفاهی، فرهنگی و کیفیت یاددهی - یادگیری و کیفیت زندگی دانشجویان و کارکنان به‌شدت تأثیر منفی دارد.

ه) کیفیت زندگی دانشجویان. کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان تابعی از خدمات رفاهی شامل خوابگاه و تغذیه، کیفیت آموزش و پژوهش و برنامه‌های فرهنگی - اجتماعی (فوق برنامه‌های درسی) و تضمین آینده کاری و زندگی مورد انتظار دانشجویان است. دانشجویان مؤسسات آموزش عالی فنی و حرفه‌ای در ایران و جهان عمدتاً از طبقات و تبار اجتماعی - فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی خاصی بوده و نیازمند توجه و تأمین ویژه‌ای فراتر از دانشجویان دانشگاه‌های عمومی - نظری هستند (Mahdi, 2016). در حال حاضر، تقاضا برای اسکان در خوابگاه‌های دانشجویی ملکی دانشگاه فنی و حرفه‌ای بالغ بر ۴۰ هزار نفر می‌باشد. در صورتی که در بهترین شرایط، دانشگاه از ظرفیت اسکان حدود ۳۰ هزار نفر (البته با کیفیت نه‌چندان مناسب) برخوردار است. به عبارتی، دانشگاه حدود ۱۰ هزار نفر کمبود ظرفیت اسکان دارد و این تعداد دانشجو باید با هزینه خانواده‌ها در خارج از خوابگاه‌های ملکی دانشگاه اسکان پیدا کنند (Mahdi, 2021). این در حالی است عمده دانشجویان و خانواده‌ها توان تأمین مسکن غیر خوابگاهی نداشته و اقامت آنها در محیط‌های غیر خوابگاهی نامناسب می‌تواند آسیب فرهنگی و اقتصادی جدی به آنها وارد کند. حتی، برخی دانشجویان بخاطر عدم تأمین خوابگاه دانشجویی از تحصیل در آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی صرفه نظر می‌کنند. همچنین، عمده خوابگاه‌های موجود نیز از کیفیت لازم برخوردار نبوده و منابع مالی مکفی برای ارتقا و بهسازی کامل آنها وجود ندارد. همچنین، تغذیه دانشجویی نیز به عنوان دومین نمونه از وضعیت نامناسب کیفیت زندگی دانشگاهی، ضعیف بوده و اغلب در شأن دانشجوی ایرانی نمی‌باشد. اعتبار کمک‌هزینه هر وعده غذای دانشجویی در دانشگاه فنی و حرفه‌ای حدود ۱۷ هزار ریال (مطابق اطلاعات سال‌های ۹۸-۱۳۹۷) است (Ibid.). در صورتی که متوسط همین کمک به دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری حدود ۸۰ هزار ریال (حدود ۵ برابر دانشگاه فنی و حرفه‌ای) است. این در حالی است که دانشجویان این دانشگاه به دلایل طبقات اجتماعی - اقتصادی خانواده‌ها، الزام کار کارگاهی طولانی مدت و سن و سال پایین، به تغذیه بیشتر و کیفی‌تر نیاز دارند (Ibid.).

سرانه اعتبارات خدمات دانشجویی و فرهنگی دانشگاه در بودجه سال ۱۳۹۷ حدود ۷/۴ میلیون ریال است که نسبت به متوسط سرانه همین اعتبار در دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (حدود ۱۴/۶ میلیون ریال) فاصله زیادی (بیش از دو برابر) دارد. در متغیر کیفیت آموزش و پژوهش نیز وضعیت بهتر

از حوزه رفاهی و فرهنگی نمی‌باشد. به‌عنوان نمونه دیگر، در سال ۱۳۹۷ اعتبارات آموزشی مقاطع کارشناسی دانشگاه فنی و حرفه‌ای و متوسط این اعتبارات در دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به ترتیب حدود ۵۹ میلیون ریال و ۹۰ میلیون ریال (با اختلاف ۵۰ درصدی) است. همچنین، اعتبارات پژوهشی مقاطع کارشناسی دانشگاه فنی و حرفه‌ای و متوسط این اعتبارات در دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به ترتیب حدود ۱۲/۷ میلیون ریال و ۲۶ میلیون ریال (با اختلاف دو برابری) است (Ghanbari, 2020). متغیر کیفیت آموزش و پژوهش نمی‌تواند کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان را تأمین کند. از این‌رو، باید پذیرفت که کیفیت یاددهی - یادگیری استادان و دانشجویان و به سبب آن، آینده شغلی و زندگی دانش‌آموختگان نیز تحت الشعاع این مسئله باشد. شاهد دیگر این موضوع، میزان حق‌التدریس مدرسان مدعو است که بسیار پایین‌تر از هم‌تایان آنها در آموزش و پرورش و دانشگاه‌های دولتی است.

(و) کمیت محوری و محلی‌گرایی در اداره و گسترش آموزش‌شده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی. به‌رغم آن که در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، محور و پایه اصلی مهارت‌آموزی و کسب صلاحیت و شایستگی عمومی و تخصصی برای انجام کار و تصدی یک شغل مرتبط با رشته تحصیلی، خوداشتغالی و کارآفرینی است (Liu & Liu, 2019)، کمیت‌گرایی در کلیت ساختار و سازمان دانشگاه و بر افکار سیاست‌گذاران و مدیران دولتی حاکم است. برخی آموزش‌شده‌های تأسیس شده در یکی دو دهه اخیر از حداقل استاندارد کیفی برخوردار نبوده و صرفاً با نگاه محلی - بومی شخصیت‌های محلی تأسیس شده‌اند. در حالی که ساعات آموزشی در دوره‌های فنی و حرفه‌ای ۱/۵ تا ۲ آموزش‌های عمومی - نظری است، تأسیس «آموزش‌شده‌های همزمان»^۱ نشان می‌دهد که هدف از تأسیس چنین آموزش‌شده‌هایی کیفیت نبوده و وجود صرفاً یک آموزش‌شده ملاک تصمیم‌گیری بوده است. اقدام به پذیرش همزمان دانشجو توجیهی جز رفع تکلیف و اقتناع

^۱. آموزش‌شده‌هایی که بخشی از روزهای هفته مختص دانشجویان دختر و بخشی از ایام هفته مختص دانشجویان پسر می‌باشد. البته محوریت با دانشجویان پسر بوده و فلسفه اصلی این آموزش‌شده‌ها تحصیل پسران است. این تصمیم، ناشی از تفکیک جنسیتی در دانشگاه فنی و حرفه‌ای است. شاید لازم باشد در آینده برای این موضوع هم تدبیر اساسی شود. این موضوع از آموزش و پرورش به ارث رسیده است.

مقامات و مسئولان محلی ندارد (The Organizing and Development Council of Technical and Vocational University, 2019). همچنین، با یک مطالعه ساده و محاسبه سرانگشتی می‌توان ادعا کرد که بیش از یکصد آموزشگاه توجیه کیفی برای اداره مستقل ندارند و باید با دانشکده‌ها و آموزشگاه‌های همجوار ادغام و تجمیع شوند و به صورت پردیس‌های یک دانشکده و آموزشگاه بزرگتر و قوی، فعالیت کنند. اما چنین ایده‌ای به دلیل نگاه محلی- بومی و کمیت‌گرایی و پافشاری بر وجود یک تابلوی مستقل، قابلیت اجرا ندارد. در پذیرش دانشجو نیز آخرین کنترل‌ها و معیارها معطوف به استانداردهای آموزشی نظیر مدرس و هیأت علمی، فضای آموزشی مطلوب، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مناسب، امکانات رفاهی و فرهنگی متناسب با زیست دانشجویی با کیفیت، یادگیری به سبب تعاملات فرهنگی- اجتماعی و جامعه‌پذیری و نظایر اینهاست. به عبارتی، در اداره و گسترش اغلب آموزشگاه‌های کوچک مقیاس یک فرهنگ بومی- محلی به جای یک فرهنگ علمی- دانشگاهی حاکم است. در چنین فرهنگی، دانشجو برای فعالیت در یک محیط پیچیده ملی، منطقه‌ای و جهانی تربیت نمی‌شود و چرخه بومی- محلی یاددهی- یادگیری به صورت سنتی و ناقص جریان می‌یابد.

ز) بازنگری در برنامه‌های درسی، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی. براساس معجز وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، اکثر برنامه‌های درسی قدیمی بازنگری، به‌روز، تصویب و ابلاغ شده است. همچنین، رشته‌های تحصیلی فاقد تقاضا را کد و رشته‌های تحصیلی جدیدی بر مبنای آمایش آموزش عالی طراحی و با تصویب شورای عالی گسترش و برنامه‌ریزی آموزش عالی عملیاتی شده است (The Organizing and Development Council of Technical and Vocational University, 2021). به علاوه، براساس تقاضای اجتماعی و با هدف تکمیل ظرفیت، مقاطع تحصیلی مورد بازبینی قرار گرفته است. تأسیس مقاطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی ناپیوسته (براساس قانون برنامه ششم توسعه و مصوبه جلسه ۱۲ شورای سنجش و پذیرش دانشجو) از جمله اقدامات دانشگاه فنی و حرفه‌ای در راستای بازبینی در مقاطع تحصیلی است (Islamic Parliament, 2017); Islamic Parliament Research Center, 2019). همه اقدامات تحولی مذکور در راستای ارتقای آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و تحقق اهداف کمی برنامه ششم برای دستیابی به سهم ۳۰

درصدی آموزش‌های عالی مهارتی است. با این همه، چالش اساسی دانشگاه فنی و حرفه‌ای در مسیر بازنگری در برنامه‌های درسی، دشواری تجهیز کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها متناسب با محتوای برنامه‌های درسی و کمبود مدرس، مربی و هیأت علمی فنی همسو با برنامه‌های درسی جدید است. بیش از ۹۰ درصد کادر آموزشی مورد نیاز دانشگاه به صورت مدعو از بیرون تأمین می‌شود و همراه کردن آنها با برنامه‌های درسی جدید کار پیچیده و زمان‌بری است.

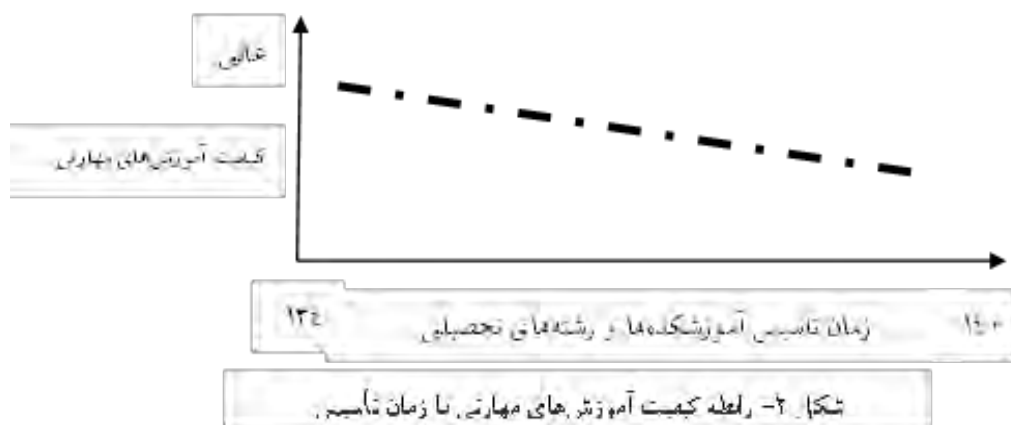
به‌رغم مصوبه شورای سنجش و پذیرش دانشجو (جلسه ۱۷) مبنی بر امکان جذب دانشجو از رشته‌های نظری دوره متوسطه (Islamic Parliament Research Center, 2019)، در دو سال اخیر کل پذیرش دانشجو از محل این مصوبه کمتر از هزار نفر بوده و عملاً این ابتکار کمکی به افزایش تعداد دانشجو و تحقق اهداف کمی برنامه ششم نکرده است. در عوض، در دو سال گذشته با برقراری نظام آموزشی جدید تعداد زیادی از دانش‌آموزان دوره‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش (بیش از ۷۳ هزار نفر) در آزمون سراسری دانشگاه‌های عمومی - نظری شرکت کرده و عملاً قید ادامه تحصیل در آموزش عالی فنی و حرفه‌ای را زده‌اند (The Organizing and Development Council of Technical and Vocational University, 2021). این مسئله، علامت نامناسبی مبنی بر خروج دانش‌آموزان هنرستان‌ها از ادامه مسیر مهارت‌آموزی و اقبال آنها به آموزش‌های عمومی - نظری است. در سال ۱۳۹۹ از میان حدود ۲۹۰ هزار دانش‌آموخته هنرستان‌ها فقط حدود ۹۰ هزار نفر دوره‌های کاردانی را انتخاب کرده و از میان آنها حدود ۷۹ هزار نفر دانشگاه فنی و حرفه‌ای را برای ادامه تحصیل انتخاب کرده‌اند. این واقعیت، موجب هدررفت منابع ملی و لطمه به تعادل بازار کار، بهره‌وری ملی و توسعه پایدار است (Ibid.).

۲. با استناد به حمایت‌های دولتی و روندهای موجود، چه آینده‌ای در انتظار آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی به‌طور عام و نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها به‌طور خاص، می‌باشد؟

برای پاسخ به پرسش دوم پژوهش نیز همانند پرسش نخست، از روش مرور روایتی استفاده شده است. برای ترسیم آینده آموزش عالی فنی و حرفه‌ای بر پایه حمایت‌های دولتی و روندهای موجود، آینده مورد انتظار نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها یعنی دانشگاه فنی و حرفه‌ای) تصویر شده است. بررسی وضعیت

آموزشکده‌های فن‌وحرفه‌ای نشان می‌دهد که هرچه از تاریخ تأسیس آنها (از زمان تأسیس انستیتوهای تکنولوژی) به سمت «اکنون» حرکت می‌کنیم، از کیفیت آنها کاسته شده است. به طوری که انستیتوهای تکنولوژی و مدارس عالی فن‌وحرفه‌ای تأسیس شده در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ هجری شمسی از کیفیت بالاتری نسبت به آموزشکده‌های تأسیس شده در یکی دو دهه اخیر برخوردارند (Mahdi, 2021). شکل ۱ به صورت مفهومی، مبین همین واقعیت است.

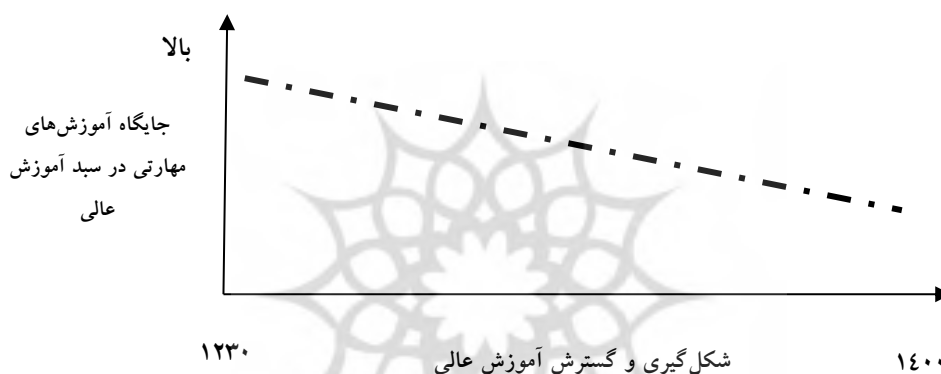

نگرانی اصلی این است که به دلیل غلبه تعداد آموزشکده‌های نو تأسیس، روند نمودار شکل ۱ به کلیت دانشگاه فنی و حرفه‌ای تحمیل شود و این دانشگاه با خروج تدریجی از رسالت و مأموریت کانونی خود در مسیر دانشگاه‌های عمومی - نظری (البته به صورت پیرو و نسخه ضعیف شده آنها) قرار گیرد. این نگرانی باید زنگ هشدار برای سیاست‌گذاران نظام علمی و نظام برنامه و بودجه کشور باشد. بسیار خسارت‌بار خواهد بود که کشور از وجود آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی کیفی، محروم شود و این آموزش‌ها در عمل منجر به تربیت نیروی انسانی ماهر اشتغال‌پذیر، خوداشتغال و کارآفرین نشود.

تحول در تأسیس و انحلال رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی نشان می‌دهد که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در نیم قرن اخیر از عملکرد برجسته برای راهبری آموزش‌های سطوح کاردانی به طور عام و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی به طور خاص، ندارد^۱. امروزه، از دوره‌های کاردانی که زمانی یکی از

^۱. بررسی مجموع رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی کاردانی و تحصیلات تکمیلی و ترکیب دانشجویان دانشگاه‌های بزرگ به ویژه دانشگاه‌های صنعتی، در سه دهه اخیر گواه عینی همین واقعیت است.

سطوح اصلی و پایه‌ای اغلب دانشگاه‌های عمومی - نظری بود، خبری نیست. در این دانشگاه‌ها حتی دوره‌های کارشناسی نیز روز به روز ارج و قرب پیشین خود را از دست می‌دهند. در این وزارت و واحدهای زیرمجموعه آن، عمدتاً مراتب علمی معیار تعیین‌کننده است و این مراتب نیازمند پژوهش، خلق و نشر دانش در سطوح علمی بالا نظیر مقالات ISI و ثبت اختراع است. از منظر دیگر، نگاه اجمالی به روند شکل‌گیری و گسترش آموزش عالی در ایران گواه آن است که در دهه‌های اخیر در ابعاد کمی و کیفی بتدریج از جایگاه و ارزش آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای و مهارتی در سبب آموزش عالی کاسته شده و آموزش‌های عمومی - نظری واجد ارزش و سهم بالاتری شده‌اند. شکل ۲ به صورت مفهومی نمایان‌گر این واقعیت است.

شکل ۳- کاهش تدریجی جایگاه آموزش‌های مهارتی در سبب آموزش عالی

با توجه به ابعاد مختلف آموزش عالی و روند تاریخی آن، آینده آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای و مهارتی در افق پیش‌رو چندان تابناک و درخشان ارزیابی نمی‌شود. با ادامه وضعیت موجود و روند حمایت‌های دولت از این آموزش‌ها، پیش‌بینی می‌شود که در سال‌های آتی (مثلاً یکی دو دهه دیگر) نهاد اصلی متولی آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای به نسخه ضعیف‌شده دانشگاه‌های صنعتی و فن‌ی - مهندسی موجود تبدیل شود.

چنین پیش‌بینی در برخی مؤسسات آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی در چهار پنج دهه گذشته اتفاق افتاده و در حال حاضر اثری از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در این مؤسسات (دانشگاه‌ها) نیست^۱ (Islamic Parliament Research Center, 2019). در نسخه ضعیف‌شده دانشگاه‌های صنعتی و فنی - مهندسی، دانش‌آموختگانی با بنیه علمی - نظری پایین‌تر از دانش‌آموختگان دانشگاه‌های دولتی، بنیه مهارتی - معمولی (نامتوازن با شایستگی‌های فنی و حرفه‌ای مورد نیاز بازار کار و کسب‌وکار) و با هویت علمی - دانشگاهی نازل‌تر از هویت دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌های دولتی، تربیت می‌شوند.

۳. چه پسران‌ها و پیشران‌هایی برای تضمین آینده مطلوب آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی و نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها وجود دارد؟

برای پاسخ به این پرسش (پرسش سوم پژوهش)، تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای ولکات استفاده شده است (Wolcott, 2008). با توجه به نقش و رسالت دانشگاه فنی و حرفه‌ای در سازماندهی، تنظیم و اداره نهادهای اصلی آموزش عالی فنی و حرفه‌ای (دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای)، پیشران‌های و فوری غلبه بر پسران‌های این دانشگاه در راستای تحقق آینده مطلوب، شناسایی شده است.

الف) بازاندیشی و بازبینی در قوانین تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای. با توجه به اهمیت و جایگاه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در رفع مسئله بیکاری و توسعه پایدار، لازم است در قوانین تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای بویژه اساسنامه آن بازبینی شده و دولت اساسنامه دانشگاه را با عنوان قانون دانشگاه فنی و حرفه‌ای به صورت لایحه به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند. جایگاه این دانشگاه قابل مقایسه با جایگاه نظام آموزش عالی پزشکی است و باید متناسب با جایگاه و ارزش علوم پزشکی به علوم و فناوری فنی و حرفه‌ای و مهارتی توجه شود. در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، سرنوشت طیف بزرگی از جوانان و خانواده‌ها

^۱. این دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی برای مطلعان و صاحب‌نظران آموزش عالی، شناخته شده‌اند. به دلیل نگرانی از ایجاد سوء تفاهم، اسامی آنها در این مقاله ذکر نشده است برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توان به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۸، ص ۷-۶ مراجعه کرد (Islamic Parliament Research Center, 2019).

از یک سو و سرنوشت نیروی کار، بازار کار، اشتغال و دغدغه کارفرمایان از سوی دیگر مطرح است و این معادله فراتر از سطح وزارت علوم بوده و باید در سطح هیأت دولت مطرح شود. از این رو، یکی از راهکارهای مواجهه صحیح با وضعیت موجود، ارتقای سطح ریاست دانشگاه فن‌وحرفه‌ای به معاونت ریاست جمهوری نظیر معاونت علمی و فناوری است. در شرایط موجود با اتکا به حکمرانی وزارت علوم نمی‌توان آینده درخوری برای آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای و مهارتی تصور کرد^۱.

ب) تأمین منابع مالی مکفی از سوی دولت برای آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای. چنان‌که در ترسیم وضعیت موجود دانشگاه فن‌وحرفه‌ای نشان داده شده است، بودجه این ابردانشگاه فاصله زیادی با سقف بودجه الگوی بومی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دارد و در بهترین شرایط حدود ۴۰ درصد مبالغ مستخرج از مدل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دانشگاه تخصیص داده می‌شود به‌عنوان مثال، براساس مدل مذکور، در سال ۱۳۹۸ باید بودجه دانشگاه بالغ بر بیست هزار میلیارد ریال می‌بود، اما بودجه سال ۱۳۹۸ حدود هشت هزار میلیارد ریال بوده است (Ghanbari, 2020). این ضعف و نقصان، تمامی حوزه‌های آموزشی، پژوهشی و کیفیت زندگی تحصیلی را دچار چالش کرده و نوعی فضای تبعیض آلود در افکار و اذهان منابع انسانی، دانشجویان و خانواده‌ها تداعی می‌کند. در صورتی که می‌دانیم آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای و مهارتی عموماً پُرهزینه بوده و در شرایط یکسان بسیار بیشتر از هزینه دوره‌های مشابه در دانشگاه‌های عمومی - نظری است (Parliamentary Research Center, 2019). روایت مصاحبه‌شونده «در وضعیت فعلی منابع مالی کافی به دانشگاه‌های فن‌وحرفه‌ای اختصاص داده نمی‌شود و مراکز عمدتاً با مشکل کمبود منابع مالی دست و پنجه نرم می‌کنند. علاوه بر این، بودجه تعریف شده برای دانشگاه فن‌وحرفه‌ای تفاوت قابل توجهی با میزان بودجه دانشگاه‌های وزارت علوم و وزارت بهداشت دارد علیرغم اینکه دانشکده‌های فن‌وحرفه‌ای نقش کلیدی در توسعه ظرفیت‌های اقتصادی جامعه دارند»

^۱. با توجه به قوانین موجود، امکان ایجاد دانشگاه در بدنه خارج از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود ندارد. این مورد، به‌عنوان یک استثنا می‌تواند از طریق قانون‌گذار تسهیل و ممکن شود.

ج) تمهید شرایط خاص برای تأمین هیأت علمی مورد نیاز. بیش از ۹۰ درصد نیروی انسانی آموزشی دانشگاه به صورت مدعو و حق‌التدریسی تأمین می‌شود. از این رو، امکان توسعه، بالندگی و دانش‌افزایی مستمر این نیروها در توان و اختیار دانشگاه نمی‌باشد. بنابراین، لازم است همانند سایر دانشگاه‌های دولتی بخش زیادی از نیروی انسانی مورد نیاز در استخدام دانشگاه بوده و هسته مرکزی علمی گروه‌های آموزشی متشکل از اعضای هیأت علمی ثابت و تمام‌وقت دانشگاه باشد. روند موجود که در آن سالانه امکان جذب حدود ۱۰۰ عضو هیأت علمی فنی وجود دارد، تأمین حدود ۵۰۰۰ هیأت علمی مورد نیاز دانشگاه بیش از نیم قرن زمان خواهد بُرد. به عبارتی، تأمین نیروی انسانی متخصص با روند موجود امکان‌پذیر نخواهد بود و ضروری است تا در یک دوره زمانی محدود (مثلاً حدود سه ساله) مجوز و اعتبار مورد نیاز برای جذب بخش عمده‌ای از نیاز دانشگاه به هیأت علمی فنی محقق شود. روایت مصاحبه‌شونده «یکی از مسائل فعلی که از علل افت کیفیت دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای بوده است کمبود نیروی انسانی متخصص است. می‌بایست ما یک برنامه‌ریزی هدفمند توأم با نیازسنجی و مشارکت خبرگان برای رفع این معضل برای ارتقاء کیفیت دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای داشته باشیم»

د) حذر از کمیت‌گرایی و گسترش بی‌رویه آموزشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی. یکی از نگرانی‌ها درباره آینده آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، کمیت‌گرایی و گسترش بی‌رویه آموزشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی و تلاش برای جذب دانشجوی بیشتر برای پُر کردن صندلی‌های خالی است. نکته جالب اینکه؛ کمیت‌گرایی در آموزش عالی عموماً بر اساس تقاضای سیاسی-اجتماعی و بخشی‌نگری بوده و معیارها و استانداردهای علمی-اقتصادی چندان بر آن حاکم نمی‌باشد. نقش مجلس شورای اسلامی، نمایندگان و مقامات و مسئولان محلی در حذر از کمیت‌گرایی بسیار حیاتی است. روایت مصاحبه‌شونده «ما در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای هم‌مانند دانشگاه‌های وزارت علوم شاهد رشد کمی در ابعاد مختلف هستیم. نکته این است که ما متناسب با این رشد ظرفیت کافی نداریم بنابراین این رشد کمی، کیفیت را کاهش می‌دهد. باید بین عرضه و تقاضا در ابعاد مختلف تناسب و هارمونی برقرار باشد»

ه) اجتناب از رویکرد و منطق بومی - محلی در حکمرانی دانشگاه و اداره، گسترش و ساماندهی آموزشکده‌ها. رویکرد و منطق بومی - محلی عمدتاً بر اساس تقاضای سیاسی - اجتماعی، راهبری دانشگاه و اداره، گسترش و ساماندهی آموزشکده‌ها را از منطق و رویکرد علمی - اقتصادی دور می‌کند. در صورتی که حکمرانی یک نهاد علمی تابع ضوابط و معیارهای علمی بوده و نمی‌توان با هنجارهای غیر علمی به آموزش با کیفیت و تربیت انسان فرهیخته ماهر، نائل شد. مجلس شورای اسلامی، نمایندگان و مقامات و مسئولان محلی نقش مهمی در استقرار منطق و هنجارهای علمی در راهبری دانشگاه دارند.

و) طراحی نقشه راه میان‌مدت برای آمایش آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و آموزشکده‌ها. فعالیت ۱۸۱ دانشکده و آموزشکده با منابع مالی و انسانی و شمار دانشجوی موجود هماهنگی ندارد. مدیریت دانشگاه می‌تواند

یک نقشه راه میان‌مدت برای تجمیع و ساماندهی آموزشکده‌های کم‌جمعیت و ضعیف در دانشکده‌ها و آموزشکده‌های پرجمعیت و قوی با منطق آمایش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، طراحی و عملیاتی نماید. بدیهی است در این طرح، علاوه بر امور آموزشی و پژوهشی و تجهیزات مرتبط، باید کیفیت زندگی دانشجویان و در رأس آن تأمین خوابگاه و محل اسکان دانشجویان مورد توجه قرار گیرد. یکی از معیارهای گسترش آموزشکده‌های کوچک، دسترسی آسان و کم‌هزینه دانشجویان محلی مناطق کم‌برخودار و محروم به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی است. با حل مسئله اسکان دانشجویان، دیگر بجای معیار فاصله و مسافت می‌تواند معیار کیفیت آموزش و اقتصادمقیاس، مبنای تصمیم‌گیری قرار گیرد. در جدول ۱ نتایج تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای ولکات (Wolcott, 2008) آمده است

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱- نتایج تحلیل تماتیک سه مرحله‌ای ولکات

مؤلفه اصلی	مؤلفه فرعی اولیه	مفاهیم کلیدی
پیشران‌های آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی	بازاندیشی و بازبینی در قوانین تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای	بازبینی در اساسنامه؛ بازبینی در قوانین بر مبنای توسعه پایدار و اشتغال‌پذیری؛ توجه به قوانین این دانشگاه در نهادهای بالادستی و اجرایی؛ توجه به جایگاه و ارتقاء آن در مقایسه با دیگر نهادهای آموزش عالی؛ ارتقای سطح ریاست دانشگاه فنی و حرفه‌ای به معاونت ریاست جمهوری
	تأمین منابع مالی مکفی از سوی دولت برای آموزش عالی فنی و حرفه‌ای	تخصیص بودجه معادل با بودجه دانشگاه‌های وزارت علوم؛ رفع تبعیض در تخصیص منابع مالی بین دانشگاهی؛ توجه به پرهزینه بودن دوره‌های فنی و حرفه‌ای در تخصیص منابع مالی؛ افزایش سهم بودجه دانشگاه فنی و حرفه‌ای از بودجه کشور
	تمهید شرایط خاص برای تأمین هیأت علمی مورد نیاز	افزایش ظرفیت جذب اعضای هیئت علمی در دانشگاه فنی و حرفه‌ای؛ ارائه دوره‌های مستمر بالندگی و توسعه اعضای هیئت علمی؛ تغییر فرایندهای جذب اعضای هیئت علمی؛ توجه نظام مند به برنامه‌های توسعه اعضای هیئت علمی؛ اعطای اختیار و استقلال به دانشگاه در این زمینه؛ تغییر ساختار مدیریت منابع انسانی دانشگاه همانند دانشگاه‌های وزارت علوم؛ برقراری تناسب تعداد اعضای هیئت علمی و دانشجو؛ رفع موانع و بوروکراسی‌های اداری در تأمین نیروی انسانی متخصص
	حذر از کمیت‌گرایی و گسترش بی‌رویه آموزش‌شده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی	توجه به ظرفیت‌ها و امکانات در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌ها؛ حذر از تقاضای‌های سیاسی در ظرفیت‌سازی؛ توجه به استانداردهای در تاسیس و توسعه؛ امکان‌سنجی در ایجاد و توسعه نهادها؛ مداخله نهادهای بالادستی در عدم گسترش کمی و بی‌ضابطه

اجتناب از رویکرد و منطق بومی - معلی در حکمرانی دانشگاه و اداره، گسترش و ساماندهی آموزشکده‌ها	توجه به منطق و رویکرد علمی - اقتصادی بجای منطق بومی - محلی؛ تبعیت از معیارهای علمی و حرفه‌ای؛ توجه نهادهای بالادستی به اهمیت نقش دانشگاه فن‌وحرفه‌ای؛ مدیریت علمی؛ برحذر از نگاه سیاسی در مدیریت دانشگاه
طراحی نقشه راه میان‌مدت برای آمایش آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای و آموزشکده‌ها	تدوین نقشه راهی برای حرکت هدفمند و هوشمندانه؛ طراحی برنامه های مدیریت منابع انسانی با افق میان‌مدت و مبتنی بر نیاز؛ توجه ویژه به تناسب تعداد دانشجویان با اعضای هیئت علمی و کارکنان در برنامه‌های میان‌مدت؛ تدوین چشم‌اندازهای میان‌مدت و منعطف؛ اولویت بندی نیازها، اولویت‌ها و ظرفیت‌ها در طراحی برنامه‌ها

اهم پسران‌های شناسایی شده در فرایند انجام این پژوهش عبارتند از: عدم انسجام و گسست بین برنامه‌ها و سیاست‌ها، وجود قوانین دست‌وپاگیر، تعدد آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها، تغییرات پی در پی آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها، کم توجهی ساختارهای مدیریتی کلان به دانشگاه‌های فن‌وحرفه‌ای، عدم باورمندی عمیق مدیران به اهمیت و نقش دانشگاه فن‌وحرفه‌ای، کم توجهی به دانشگاه فن‌وحرفه‌ای در مقایسه با سایر دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم و وزارت بهداشت، کمبود بودجه دانشگاه فن‌وحرفه‌ای، وجود تبعیض در تخصیص منابع مالی بین دانشگاه‌های دولتی و دانشگاه فن‌وحرفه‌ای، کم توجهی به پُر هزینه بودن و در عین حال پُربازده بودن آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای در تعیین بودجه و تخصیص منابع مالی، کمبود نیروی انسانی متخصص، نبود برنامه‌های منسجم برای توانمندسازی و بالندگی مدرسان و اعضای هیأت علمی، ظرفیت پایین جذب اعضای هیأت علمی، عدم تناسب بین نیروی انسانی موجود با اهداف ترسیم شده دانشگاه، افزایش جمعیت دانشجویان، گسترش بی‌رویه رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی، عدم تناسب میان عرضه و تقاضا، افزایش کمی بدون نیازسنجی و توجه به ظرفیت‌ها و امکانات موجود، پُررنگ بودن سیاست‌زدگی در گسترش کمی، بی‌توجهی به برنامه‌های آمایش سرزمین در توسعه دانشگاه، فقدان برنامه‌های روشمند و مبتنی بر واقعیت‌های موجود، نبود برنامه و چشم‌اندازی روشن برای آینده دانشگاه فن‌وحرفه‌ای و ترسیم مسیرهای

روشن برای دستیابی به آن، کمبود امکانات و زیرساخت‌ها، به‌روز نبودن اغلب امکانات و زیرساخت‌ها، محدود بودن امکانات در مناطق محروم و عدم برابری در توزیع امکانات بین مناطق مختلف کشور.

نتیجه‌گیری

مسائل بیکاری دانش‌آموختگان، توسعه پایدار، بهره‌وری ملی، هرم تحصیلی متوازن و متناسب با نیازهای بازار کار، نابرابری‌های اجتماعی و جنسیتی، استمرار وضعیت طبقات محروم و کم‌برخوردار و مسائل فرعی ناشی از این کلان‌مسئله‌ها، ایجاب می‌کند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی به‌طور خاص مورد توجه و اهتمام سیاست‌گذاران و حاکمیت شامل مجلس شورای اسلامی، دولت جمهوری اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی، قرار گیرد. به‌عبارتی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی صرفاً یک فرصت و ظرفیت برای پذیرش دانشجو و اعطای مدرک و درجه علمی کاردانی یا کارشناسی به جوانان نبوده، بلکه یک نقشه راه عملیاتی برای کمک به طبقات خاص جامعه، اشتغال‌پذیری، خوداشتغالی، کارآفرینی، توسعه پایدار، بهره‌وری و امنیت ملی و عدالت اجتماعی است (International Labour Organization, 2014; Paryone, 2017; Liu & Liu, 2019; Gyimah, 2019; Bagale, 2015). با توجه به اهمیت و حساسیت خاص آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در تثبیت بنیان‌های توسعه پایدار منصفانه و همه‌گیر و بهره‌وری و امنیت ملی، حمایت از این آموزش‌ها نیز باید به‌طور ویژه و فراتر از ظرفیت، تخصص و امکانات یک نهاد بخشی نظیر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری باشد. به‌عبارتی، پشتیبانی از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی نه صرفاً به مفهوم حمایت از مقوله آموزش، بلکه به مفهوم حمایت از طیف بزرگی از جامعه به‌منظور تمهید بخش مهمی از زیرساخت‌های توسعه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است (Paryone, 2017; Liu, 2019).

براساس یافته‌های این پژوهش، قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه کشور درباره انتزاع دانشکده‌ها و آموزشکده‌ها و تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای کلی و رفع تکلیفی بوده و پس از یک دهه، هنوز در موارد متعددی، اختلاف بین آموزش و پرورش و این دانشگاه همچنان باقی است. پیامد این بلا تکلیفی این است که توسعه، بهسازی و ارتقای وضع موجود در موارد اختلافی بین دانشگاه فنی و حرفه‌ای و وزارت آموزش و پرورش به آینده نامعلوم موکول شود و حتی برای دانشجویان نیز نوعی بدآموزی داشته و تداعی ناکارآمدی حکمرانی محلی و ملی باشد. فراتر از این موضوع، حتی قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه در تعیین مقاطع آموزشی با هم در تضادند. در برنامه پنجم، مجوز پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلی «کاردانی پیوسته و کارشناسی ناپیوسته» داده شده، اما در برنامه ششم، این مجوز به پذیرش دانشجو در «مقاطع کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته» تسری پیدا کرده است.

همچنین، بدون هیچ‌گونه سازوکاری، در برنامه پنجم، حکم به انتزاع دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای از وزارت آموزش و پرورش داده است. در این حکم، معلوم نشده است که پس از این اتفاق، این دانشکده‌ها و آموزشکده‌ها چگونه اداره خواهند شد. اساسنامه‌ای که شورای عالی گسترش آموزش عالی برای تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای تصویب کرده است، صرفاً شامل کلیات حکمرانی دانشگاه بوده و با استناد به آن نمی‌توان این دانشگاه بزرگ راهبری و هدایت کرد. در برنامه ششم توسعه بدون ذکر جزئیات و بودجه مورد نیاز سازماندهی نیروهای حق‌التدریس آموزشکده‌ها به دولت تکلیف شده است. اجرای این بند قانونی، موجب جذب بیش از هزار نفر «نیروی پیمانی جدید» در این دانشگاه شده است که میلیاردها ریال بار مالی آن به سرجمع هزینه‌های دانشگاه به‌ویژه در بخش نیروی انسانی تحمیل شده است. این موضوع، هم بر انگیزه نیروی انسانی قراردادی آموزشکده‌ها تأثیرگذار بوده و هم اعتبارات پشتیبانی نیروی انسانی دانشگاه را تحت تأثیر قرار داده است. این مسئله، در آینده همچنان اثر نامطلوب خود را بر اعتبارات دانشگاه خواهد گذاشت. نکته قابل توجه اینکه؛ هیچ‌یک از مصوبات قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه و بودجه سال ۱۳۹۰ درباره آموزشکده‌ها و دانشگاه فنی و حرفه‌ای در لوایح تقدیمی دولت نبوده و در مجلس شورای اسلامی به قوانین مذکور اضافه شده است. به نظر می‌رسد یکی از دلایل کم‌توجهی دولت به

آموزشکده‌ها و دانشگاه فنی و حرفه‌ای از همین جا نشأت می‌گیرد. ایده اصلی دولت، تأسیس یک نهاد دیگری در مجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با تجمیع دانشگاه جامع علمی- کاربردی، آموزشکده‌ها و مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای با عنوان «سازمان ملی مهارت» بوده است، اما مجلس شورای اسلامی با مصوبه دولت مخالفت و قوانین جدیدی تصویب کرده است.

با توجه به اینکه اغلب آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای در جوار و همسایگی هنرستان‌ها بوده به صورت اشتراکی از منابع و تجهیزات و فضاهای مشترک استفاده می‌کردند، قطع رابطه سریع و بدون برنامه زمان‌بندی آنها از آموزش و پرورش، موجب محرومیت آنها از منابع، امکانات، تجهیزات و فضاهای هنرستان‌ها و آموزش و پرورش شده است. این انتزاع در بسیاری از موارد، به ضرر آموزشکده‌ها و نهایتاً به زیان دانشگاه فنی و حرفه‌ای تمام شده است. سیاست کلی آموزش و پرورش حفظ حداکثری امکانات و منابع در آموزش و پرورش و هنرستان‌ها بوده و از سال‌ها قبل (حدوداً از سال‌های میانی دهه ۸۰) برای چنین وضعیتی آمادگی داشته است. بودجه و اعتبارات تخصیص داده شده به دانشگاه فنی و حرفه‌ای در یک دهه اخیر نیز در حدی نبوده است که امکان تجهیز کارگاه‌ها و ایجاد و ارتقای فضاهای اداری، آموزشی و کمک آموزشی و رفاهی متناسب با اهداف توسعه ملی و رسالت آموزش عالی فنی و حرفه‌ای فراهم شود.

منابع انسانی علمی و اداری آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای در سال‌های دهه‌های ۷۰ و ۸۰ هجری شمسی (سال‌های وفور نسبی منابع مالی) استخدام شده و اکثریت آنها در سال‌های آخر خدمت هستند. در یک دهه گذشته مجوز و اعتبار کافی برای جذب نیروی انسانی اداری و علمی داده نشده است. این روند، فشار بر کارکنان بخش اداری- خدماتی وارد می‌کند و باعث خالی شدن آموزشکده‌ها از کادر آموزشی متخصص می‌شود. دانشگاه فنی و حرفه‌ای با حدود ۱۸۰ هزار دانشجو و ۱۸۱ دانشکده و آموزشکده، حدود هزار مدرس و هیأت علمی فنی دارد. با این وضعیت، این دانشگاه دست کم با کمبود پنج هزار هیأت علمی فنی مواجه است. هیأت علمی فنی ستون اصلی آموزش عالی با کیفیت بوده و ادامه این روند می‌تواند به کیفیت آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی آسیب جدی وارد سازد. تأمین نیروی انسانی مدعو و حق‌التدریس نیز از دو

جنبه مسئله‌زاست: این نیروها در اختیار دانشگاه نبوده و بالندگی تخصصی و حتی فرهنگی- اخلاقی مستمر آنها امکان‌پذیر نمی‌باشد و با توجه به روند افزایشی تورم، تأمین حق‌التدریس مناسب و انگیزه‌زا برای این نیروها روز به روز دشوارتر می‌شود. دولت نیز هیچ اعتبار ویژه‌ای برای موضوع حق‌التدریس مدرسان مدعو که حدود ۱۶ برابر کادر آموزشی تمام‌وقت دانشگاه می‌باشند، در بودجه‌های سنواتی در نظر نمی‌گیرد.

براساس الگوی معیار اعتبارات سنواتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، بودجه دانشگاه فن‌وحرفه‌ای شکاف زیادی با سایر دانشگاه‌ها دارد. براساس این الگو، بودجه سال ۱۳۹۷ این دانشگاه باید حداقل ۲۰ هزار میلیارد ریال باشد. در صورتی که در همین سال، کل بودجه دانشگاه کمتر از هشت هزار میلیارد ریال بوده است. به عبارتی، بودجه دانشگاه کمتر از چهار درصد نیاز آن بر مبنای الگوی بومی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است. بدیهی است این نسبت در سال‌های قبل و بعد از سال ۱۳۹۷ نیز تکرار شده است. بنابراین، این روند طی یک دهه اخیر تداوم داشته و استمرار این وضعیت به‌ویژه در سال‌های آتی که متأثر از تورم سنگین سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷ می‌باشد، ضربه سنگینی بر آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای وارد خواهد کرد.

ناکافی بودن اعتبارات این دانشگاه بر تمامی عوامل و متغیرهای آموزشی، پژوهشی، رفاهی، فرهنگی و کیفیت یاددهی- یادگیری و کیفیت زندگی دانشجویان و کارکنان به‌شدت تأثیر منفی دارد. کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان به‌عنوان تابعی از خدمات رفاهی (خوابگاه و تغذیه)، کیفیت آموزش و پژوهش و برنامه‌های فرهنگی- اجتماعی و تضمین آینده کاری و زندگی مورد انتظار دانشجویان در دانشگاه فن‌وحرفه‌ای در سطح پائینی است. در حالی که دانشجویان این دانشگاه عمدتاً از طبقات و تبار اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی خاصی بوده و نیازمند توجه و تأمین ویژه‌ای فراتر از دانشجویان دانشگاه‌های عمومی- نظری هستند. سرانه اعتبارات خدمات دانشجویی و فرهنگی دانشگاه در بودجه سال ۱۳۹۷ حدود ۷/۴ میلیون ریال است که نسبت به متوسط سرانه همین اعتبار در دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (حدود ۱۴/۶ میلیون ریال) فاصله زیادی (بیش از دو برابر) دارد. در سال ۱۳۹۷ اعتبارات آموزشی دوره‌های کارشناسی دانشگاه فن‌وحرفه‌ای و متوسط این اعتبارات در سایر دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دارای اختلاف پنجاه درصدی است. همچنین، اعتبارات پژوهشی مقاطع کارشناسی دانشگاه فن‌وحرفه‌ای و متوسط این اعتبارات در سایر دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دارای اختلاف دو برابری است. از این رو، دور از انتظار نیست که کیفیت یاددهی - یادگیری و به سبب آن، آینده شغلی و زندگی دانش‌آموختگان این دانشگاه نیز تحت الشعاع این مسئله قرار گیرد.

به‌رغم آن که در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، محور و پایه اصلی مهارت‌آموزی و کسب صلاحیت و شایستگی عمومی و تخصصی برای انجام کار و تصدی یک شغل مرتبط با رشته تحصیلی، خوداشتغالی و کارآفرینی است، کمیت‌گرایی در کلیت ساختار و سازمان دانشگاه و بر افکار سیاست‌گذاران و مدیران دولتی حاکم است. برخی آموزشکده‌های تأسیس شده در یکی دو دهه اخیر از حداقل استاندارد کیفی برخوردار نبوده و صرفاً با نگاه محلی - بومی شخصیت‌های محلی تأسیس شده‌اند. در حالی که ساعات آموزشی در دوره‌های فنی و حرفه‌ای ۱/۵ تا ۲ آموزش‌های عمومی - نظری است، تأسیس آموزشکده‌های همزمان نشان می‌دهد که هدف از تأسیس چنین آموزشکده‌هایی کیفیت نبوده و وجود صرفاً یک آموزشکده ملاک تصمیم‌گیری بوده است. اقدام به پذیرش همزمان دانشجو توجیهی جز رفع تکلیف و اقناع مقامات و مسئولان محلی ندارد. همچنین، می‌توان ادعا کرد که بیش از یکصد آموزشکده توجیه کیفی برای اداره مستقل ندارند و باید با دانشکده‌ها و آموزشکده‌های همجوار ادغام و جمع‌شوند. اما چنین ایده‌ای به دلیل نگاه محلی - بومی و کمیت‌گرایی و پافشاری بر وجود یک تابلوی مستقل، قابلیت اجرا ندارد. در پذیرش دانشجو نیز آخرین کنترل‌ها و معیارها معطوف به استانداردهای آموزشی نظیر مدرس و هیأت علمی، فضای آموزشی مطلوب، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مناسب، امکانات رفاهی و فرهنگی متناسب با زیست دانشجویی با کیفیت، یادگیری به سبب تعاملات فرهنگی - اجتماعی و جامعه‌پذیری و نظایر اینها است. در چنین فرهنگی، دانشجو برای فعالیت در یک محیط پیچیده ملی، منطقه‌ای و جهانی تربیت نمی‌شود و چرخه بومی - محلی یاددهی - یادگیری به صورت سنتی و ناقص جریان می‌یابد.

به‌رغم مصوبه شورای سنجش و پذیرش دانشجو مبنی بر امکان جذب دانشجو از رشته‌های نظری دوره متوسطه، در دو سال اخیر (سال‌های ۹۹-۱۳۹۸) کل پذیرش دانشجو از محل این مصوبه کمتر از هزار نفر بوده و عملاً این ابتکار کمکی به افزایش تعداد دانشجو و تحقق اهداف کمی برنامه ششم نکرده است. در

عوض، در دو سال مذکور تعداد زیادی از دانش‌آموزان دوره‌های فن‌وحرفه‌ای و کاردانش (بیش از ۷۳ هزار نفر) در آزمون سراسری دانشگاه‌های عمومی- نظری شرکت کرده و عملاً قید ادامه تحصیل در آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای را زده‌اند. این مسئله، علامت نامناسبی مبنی بر خروج دانش‌آموزان هنرستان‌ها از ادامه مسیر مهارت‌آموزی و اقبال آنها به آموزش‌های عمومی- نظری است. در سال ۱۳۹۹ از میان حدود ۲۹۰ هزار دانش‌آموخته هنرستان‌ها فقط حدود ۹۰ هزار نفر دوره‌های کاردانی را انتخاب کرده و از میان آنها حدود ۷۹ هزار نفر دانشگاه فن‌وحرفه‌ای را برای ادامه تحصیل انتخاب کرده‌اند. این واقعیت، موجب هدررفت منابع ملی و لطمه به تعادل بازار کار، بهره‌وری ملی و توسعه پایدار است.

بررسی وضعیت آموزش‌شکده‌های فن‌وحرفه‌ای نشان می‌دهد که هرچه از تاریخ تأسیس آنها (از زمان تأسیس انستیتوهای تکنولوژی) به سمت «اکنون» حرکت می‌کنیم، از کیفیت آنها کاسته شده است. به طوری که انستیتوهای تکنولوژی و مدارس عالی فن‌وی تأسیس شده در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ هجری شمسی از کیفیت بالاتری نسبت به آموزش‌شکده‌های تأسیس شده در یکی دو دهه اخیر برخوردارند (به شرح مفهومی شکل ۱). نگرانی اصلی این است که به دلیل غلبه تعداد آموزش‌شکده‌های نو تأسیس، روند نمودار شکل ۱ یک به کلیت دانشگاه فن‌وحرفه‌ای تحمیل شود و این دانشگاه با خروج تدریجی از رسالت و مأموریت کانونی خود در مسیر دانشگاه‌های عمومی- نظری (البته به صورت پیرو و نسخه ضعیف شده آنها) قرار گیرد. این نگرانی باید زنگ هشدار برای سیاست‌گذاران نظام علمی و نظام برنامه و بودجه کشور باشد. بسیار خسارت‌بار خواهد بود که کشور از وجود آموزش عالی فن‌وحرفه‌ای و مهارتی کیفی، محروم شود و این آموزش‌ها در عمل منجر به تربیت نیروی انسانی ماهر اشتغال‌پذیر، خوداشتغال و کارآفرین نشود.

روند تأسیس و انحلال رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی نشان می‌دهد که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در نیم قرن اخیر از عملکرد مناسبی برای راهبری آموزش‌های سطوح کاردانی به طور عام و آموزش‌های فن‌وحرفه‌ای و مهارتی به طور خاص، ندارد. امروزه، از دوره‌های کاردانی که زمانی یکی از سطوح اصلی و پایه‌ای اغلب دانشگاه‌های عمومی- نظری بود، خبری نیست. در این وزارت و واحدهای زیرمجموعه آن، عمدتاً مراتب علمی معیار تعیین‌کننده است و این مراتب نیازمند پژوهش، خلق و نشر دانش در سطوح علمی

بالا است. روند شکل‌گیری و گسترش آموزش عالی در ایران گواه آن است که در دهه‌های اخیر در ابعاد کمی و کیفی بتدریج از جایگاه و ارزش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی در آموزش عالی کاسته شده و آموزش‌های عمومی - نظری دارای سهم بالاتری شده‌اند (به شرح مفهومی شکل ۲). با توجه به ابعاد مختلف آموزش عالی و روند تاریخی آن، آینده آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و مهارتی در افق پیش‌رو چندان تابناک و درخشان ارزیابی نمی‌شود. با ادامه وضع موجود و روند حمایت‌های دولت از این آموزش‌ها، پیش‌بینی می‌شود که در سال‌های آتی (مثلاً یکی دو دهه دیگر) نهاد اصلی متولی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به «نسخه ضعیف‌شده» دانشگاه‌های صنعتی و فنی - مهندسی موجود تبدیل شود. در نسخه ضعیف‌شده دانشگاه‌های صنعتی و فنی - مهندسی، دانش‌آموختگانی با بنیه علمی - نظری پایین‌تر از دانش‌آموختگان دانشگاه‌های دولتی عمومی - نظری، بنیه مهارتی معمولی (نامتوازن با شایستگی‌های فنی و حرفه‌ای مورد نیاز بازار کار و کسب و کار) و با هویت علمی - دانشگاهی نازل‌تر از هویت دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌های دولتی عمومی - نظری، تربیت و تحویل جامعه و صنعت خواهند شد.

براساس تحلیل‌ها و یافته‌های این پژوهش، لازم است مداخلات حاکمیت در تأمین منابع مالی و ارتقای کم و کیف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی روزافزون شود. این روند در نیم قرن گذشته به‌ویژه در چند دهه اخیر مناسب نبوده و ادامه آن می‌تواند آینده نامناسبی برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و نهاد اصلی متولی این آموزش‌ها یعنی دانشگاه فنی و حرفه‌ای، رقم بزند و در یکی دو دهه آینده، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و نهاد اصلی متولی آن به نسخه ضعیف‌شده و دون‌پایه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی فعلی تبدیل شود. روند کلی تأسیس و سطوح کیفی آموزش‌شده‌ها و جریان ورود و خروج دانش‌آموختگان هنرستان‌ها و دبیرستان‌ها به دانشگاه‌ها، شاهد و گواه اصلی این روند است. روزگاری آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی اساس و پایه نظام آموزشی ایران بوده، اما بتدریج از سهم و ارزش آن کاسته شده و آموزش‌های عمومی - نظری جایگزین آن شده است. به طوری که امروزه حتی رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی کاردانی از اغلب دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور رخت بر بسته (Islamic Parliament Research Center, 2019) و ارزش و محوریت سطح تحصیلی کارشناسی نیز رو به افول است.

در این روند، اهتمام و مداخله حاکمیت در محافظت از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی یک ضرورت اساسی است و تأخیر بیشتر می‌تواند ریشه‌ها و مناشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی را بخشکاند و صورت و شکل ظاهری (مدرک تحصیلی) را جایگزین بُن‌مایه، فلسفه و رسالت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی کند. از منظر این پژوهش، چنین خطری جدی است و هر روز تأخیر در مداخله، زیان‌باری آن را بیشتر می‌کند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش و تحلیل‌های منتج از آن، عمل به پیشنهادها زیر می‌تواند بخش زیادی از مسائل پیش‌روی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای را حل کند. بدیهی است حمایت از آموزش عالی فنی و حرفه‌ای و پشتیبانی از ابردانشگاه فنی و حرفه‌ای، حمایت از یک دانشگاه معمولی نیست، بلکه حمایت از حاکمیت ملی، توسعه پایدار، اشتغال جوانان، منافع کارفرمایان، عدالت اجتماعی و حتی در بلندمدت حمایت از تولید طبقه متوسط و امنیت ملی است.

۱. اساسنامه دانشگاه فنی و حرفه‌ای (نهاد اصلی متولی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی دولتی) به صورت یک لایحه از سوی دولت تدوین و برای بررسی و تصویب و تبدیل شدن به «قانون تأسیس دانشگاه فنی و حرفه‌ای» تقدیم مجلس شورای اسلامی شود. اساسنامه فعلی دانشگاه یک متن تیپ بوده و با اتکا به آن نمی‌توان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی را به عنوان یک رکن حاکمیتی مؤثر، پشتیبانی کرد.

۲. در شرایط فعلی، دولت به‌ویژه سازمان برنامه و بودجه، دست کم از دو منظر اهتمام جدی و خارج از عرف و دیوان‌سالاری حاکم، به دانشگاه فنی و حرفه‌ای داشته باشد: الف) ایجاد زمینه و شرایط برای جذب نیروی انسانی متخصص (هیأت علمی فنی) در یک فرصت زمانی بسیار کوتاه (حداکثر سه ساله) و ب) تأمین منابع مالی مورد نیاز دانشگاه دست کم در سقف الگوی بومی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و متناسب با سرانه‌ها و معیارهای سایر دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. در حال حاضر، کمتر از ۳۰ درصد اعتبار مستخرج از الگوی بومی این وزارت به دانشگاه فنی و حرفه‌ای تخصیص داده می‌شود. البته، هزینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی با کیفیت بسیار بالا بوده و قابل مقایسه با هزینه‌های آموزش عمومی - نظری نمی‌باشد. بدون تأمین مالی اساسی امکان تحقق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کیفی و تربیت

نیروی انسانی ماهر اشتغال‌پذیر، خوداشتغالی و کارآفرین ممکن نبوده و دانش‌آموختگان به دریافت مدرک اکتفا خواهند کرد.

۳. مقابله جدی و بدون تعارف با منطق و رویکرد بومی- محلی و کمیت‌گرایی، گسترش بی‌رویه آموزش‌شکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی. ضرورت تحقق اهداف کیفی برنامه ششم و تقاضای سیاسی- اجتماعی، محلی‌گرایی و بخشی‌نگری موجود، منطق حاکم بر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کیفی را به سمت وسوی پذیرش حداکثری دانشجو و نصب حداکثری تابلوهای آموزش‌شکده‌ها می‌کشاند. لازم است به کمک حاکمیت بویژه مجلس شورای اسلامی و نمایندگان و مقامات و مسئولان محلی جلو این رویه سد شود. براساس منطق علمی- اقتصادی لازم است که در آموزش‌شکده‌های تأسیس شده در دهه‌های گذشته نیز بازبینی شده و این آموزش‌شکده‌ها بر مبنای آمایش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و امکان ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کیفی و تربیت نیروی انسانی ماهر مورد نیاز بازار کار محلی، ملی و جهانی، ساماندهی شوند. در این پژوهش، به ابعاد و مؤلفه‌های کلان و حیاتی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای پرداخته شده است. اهتمام به همه یا هر یک از پیشنهاد‌های مذکور می‌تواند روند آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی را به آینده مطلوب هدایت کرده و نواقص و عقب‌ماندگی‌های گذشته را تا حد زیادی جبران کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

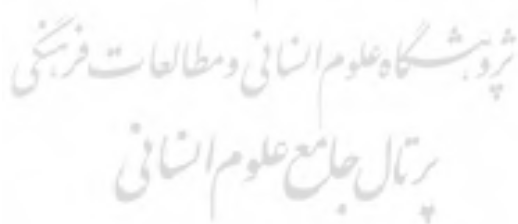
- Abdkhodaei, Z., & Tayori, A (2019). Differences between narrative review and systematic review. *Iranian Journal of Medical Education*, 19 [in Persian]
- Administrative Management of Technical and Vocational University (2019). The university human resources status report and future challenges, Tehran, Technical and Vocational University. [in Persian]
- Ahmadi, H, Ahmadi, Alireza, A., & Saghedgar, S. (2018). Identifying and analyzing future trends and drawing the ideal state of Technical Education and Vocational Training from the point of view of experts. *Management tomorrow*, 61 [in Persian]
- Aminboidokhti, A, Najafi, M., & Shariyati, F (2017). Identification and discovery of factors affecting the quality of technical and vocational education: a study with a mixed approach. *Research in Teaching*, 3 [in Persian]
- Arasteh, H. (2004). *Encyclopedia of Higher Education*, Tehran, Great Persian Encyclopedia Foundation. [in Persian]
- Aristovnik, A., Kerzi, D., Ravselj, D., Tomazevic, N., & Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 Pandemic on Life of Higher Education Students: *A Global Perspective, Sustainability*, 12, 8438, pp. 1-34, doi:10.3390/su12208438.
- Bagale, S. (2015). Technical Education and Vocational Training for Sustainable Development, *Journal of Training and Development*, 1, 15-20.
- Clement, U. (2014). *Improving the image of technical and vocational education and training Bonn*, Germany: GIZ.
- Construction Projects Office of Technical and Vocational University (2021). Physical progress report of the university construction projects and required financial resources, Tehran, Technical and Vocational University. [in Persian]
- El-Ashmawi, A. (2017). *Reviewing work-based learning programs for young people: Republic of Egypt*. Beirut: UNESCO.
- Ghanbari, Narges (2020). *Analysis of technical and vocational university budget status compared to the average of other universities affiliated to the Ministry of Science, Research and Technology*, budget and organization department of the university.
- Ghasemi, Y., & Hashemi, A (2019). Conducting research using thematic analysis: a practical and step-by-step guide for learning and teaching (Case study: music consumption of graduate students of Ilam University). *Culture of Ilam*, 8 [in Persian]

- Golshani, A., & Ghaedi, M (2012). An Integrated Method Outcome of Critique of Quantitative and Qualitative Methods. *Psychological methods and models*, 2 (9). [in Persian]
- Gyimah, N. (2019). *ASSESSMENT OF TECHNICAL AND VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING (TVET) ON THE DEVELOPMENT OF THE WORLD'S ECONOMY: PERSPECTIVE OF AFRICA, ASIA, AND EUROPE*. Available at: SSRN.com/abstract=3541072ILO (2014). www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ports/dcomm/publ/documents/publication/pdf.
- Islamic Parliament (2017). *Law of the 6th five-year economic, social and cultural development plan of the Islamic Republic of Iran*, Article 65.
- Islamic Parliament Research Center (2019). *Investigating the consequences of paragraph "jim" of the 12th session and the 17th session of the student test and admission council on the technical and vocational education system*, subject code 270.
- Jabalamel, S (2021). *Technical and Vocational University for the Narration of Oral History*. Tehran, Technical and Vocational University Press. [in Persian]
- Jahaniyan, R., Salehi, R (2016). The effect of technical and vocational training on human development indicators. *Human resources training and development quarterly*. 4 [in Persian]
- Jweiles, Z. (2017). *Studies for reviewing work-based learning programs for young people: Palestine*. Beirut: UNESCO.
- Korber, M., & Oesch, D. (2019). Vocational versus general education: Employment and earnings over the life course in Switzerland. *Advances in Life Course Research*, 40.
- Law of the Sixth 5-year Development Plan (۲۰۱۶). Approved by the Islamic Parliament, Islamic Republic of Iran. [in Persian]
- Legal Office of Technical and Vocational University (2021). *Disputes between Technical and Vocational University and the Ministry of Education*. [in Persian]
- Liu, H., Hartmann, M., & Liu, M. (2019). *Enhancing students' key competencies for Sustainable Development in Chinese Technical and Vocational Education and Training: implications for TVET teachers*.
- Mahdi, R., & Barani, S (2019). Analysis of the position of technical and vocational education and skills in the comprehensive scientific map. *Karafen Bi-Quarterly*, 46. [in Persian]

- Mahdi, R (2021). *Cultural and student credits of Technical and Vocational University Report*, joint meeting of the university managers with higher education officials of the program and budget organization. [in Persian]
- Mahdi, R. (2016). The quality of college life from the perspective of native and non-native students of public universities in Tehran, *Iranian Cultural Research Quarterly*, No. 34: 31-54. [in Persian]
- Mahdi, R., Keykha, A & Barani, S (2020). Narrative Analysis on the History and Functions of Technology Institutes in Iran. *Quarterly Journal of Higher Education*, 12 (3) [in Persian]
- Mahdi, R., Keykha, A (2020). Employment Status of Technical and Vocational Graduates from the Perspective of Cultural and Student Deputies. *Iranian Engineering Education Quarterly*, 22 [in Persian]
- Malekpour, A. (2022). Assessing the challenges of technical and vocational education in the country. *Skill training quarterly*, 36 [in Persian]
- Mohammadshafi, M, Neystani, M., Jafari, E & Taghvaei, V (2021). Improving the quality of teaching in technical and professional higher education with an emphasis on employment generation and skill-oriented approach. *Studies in Learning & Instruction*, 12 (2). [in Persian]
- Motamedi, H, Torkashvand, F (2022). Meta-analysis of studies conducted in the field of pathology of technical and vocational education in the country. *Skill training quarterly*, 38 [in Persian]
- Office of Higher Technical and Vocational Schools. (2000). *Technical and Vocational Schools at a Glance*. Tehran, Barbat Publishing – Venus. [in Persian]
- Office of the Public Relations of Technical and Vocational University (2018). *The Statute of the Technical and Vocational University*, approved by the Council for the Development of Higher Education, Tehran, Ministry of Science; Research and technology. [in Persian]
- Omidjarjanki, R, Prdnjani, H and Sabzevari, A (2018). Designing a model for institutionalizing future studies in Technical and Vocational Education and Training. *Skill training quarterly*, 20 [in Persian]
- Parliamentary Research Center. (2011). *Requirements for establishing a Technical and Vocational University*, Office of Social Studies. [in Persian]
- Parliamentary Research Center. (2011). *Requirements for establishing a Technical and Vocational University*, Office of Social Studies. [in Persian]
- Parliamentary Research Center. (2019). *Report on the review of the consequences of*

- paragraph" c "of the 12-session resolution and the resolutions of the 17th session of the Student Assessment and Admission Council on the country's technical and vocational education system. Office of Education and Culture Studies. [in Persian]
- Paryono, A. (2017). *The Importance of TVET and Its Contribution to Sustainable Development, AIP Conference Proceedings 1887, 020076*, AIP Publishing, <https://doi.org/10.1063/1.5003559>.
- Pouratae, A. (1979). Higher Education in Iran: Universities and Institutions of Higher Education (Vol. I), Education Evaluation Organization. [in Persian]
- Razavi, S., Akbari, M., Jafarzadeh, M & Zali, M (2013). Review of mixed research methods. Tehran: University of Tehran Press [in Persian]
- Sadri, A., & Jabalameli, S. (2016). Developments in the training of technical and professional technicians in Iran. *Karafen Bi-Quarterly*, 39 [in Persian]
- Security Office of Technical and Vocational University (2017). Report on the status of technical and vocational university in the early days of activity. [in Persian]
- Sedegh, I (1976). A Brief Period of the History of Iranian Culture. Tehran, Book Tabeh Company. [in Persian]
- Shariyati, F, Aminbeddokhti, A., & Najafi, M. (2019). Providing a model to improve the quality of technical and vocational education: according to the requirements of the knowledge-based economy. *Research in educational systems*, 13 (47) [in Persian]
- Supreme Administrative Council of Iran (2009). Resolution on the formation of the National Skill Organization, Tehran, Supreme Administrative Council of Iran. [in Persian]
- The Islamic Parliament (۲۰۱۱a). Law of the Fifth 5-year Development Plan, Tehran, Islamic Republic of Iran. [in Persian]
- The Islamic Parliament (۲۰۱۱b). Budget Law of 2011, Tehran, Islamic Republic of Iran. [in Persian]
- The Islamic Parliament (۲۰۱۵). Law of the Fifth 5-year Development Plan, Tehran, Islamic Republic of Iran. [in Persian]
- The Islamic Parliament (۲۰۲۰). Budget Law of 2020, Tehran, Islamic Republic of Iran. [in Persian]
- The Organizing and Development Council of Technical and Vocational University (2019). Report on the establishment of new and simultaneous colleges, Tehran, Technical and Vocational University. [in Persian]

- The Organizing and Development Council of Technical and Vocational University (2021). Report on the establishment of new and simultaneous colleges, Tehran, Technical and Vocational University. [in Persian]
- Torkzadeh, J., Shabnifar, M, Momelhor, J & Senaei, A (2017). Pathology of educational system in technical and professional university centers. *Journal of Higher Education*, 9 (4) [in Persian]
- UNESCO (2016). *Strategy for Technical and Vocational Education and Training (2016-2021)*, France, ED-2016/WS/24.
- UNESCO (2018). *Virtual conference report on improving the image Technical and Vocational Education and Training*, UNESCO-NEVOC TVET Forum, July 2018, Moderated by Stephen Billett International Centre, Platz der Vereinten Nationen 1, 53113 Bonn, Germany.
- Vice Chancellor of Research and Technology of Technical and Vocational University (2019). The university equipment status report and current and future issues and challenges, Tehran, Technical and Vocational University. [in Persian]
- Wahba, M. M. M. (2020). *Technical and Vocational Education and Training Challenges and Priorities in Developing Countries*, Competency Assurance & TVET Consultant.
- Wolcott, H. F. (2008). *Writing up qualitative research*. Sage Publications.

A scenario of the future of technical and professional higher education and the need for appropriate intervention and policy

Reza, Mehdi and Ahmed Kikha

Abstract

According to the fifth development plan, technical and vocational colleges and schools were taken from the Ministry of Education and were organized in "Technical and Vocational University" according to the budget law from 2013. In the 6th development plan, they were re-affiliated to the Ministry of Science, Research and Technology in the Islamic Council. In this article, the state of technical and professional higher education has been studied with emphasis on technical and professional university in two steps of narrative review and three-step thematic analysis of Wolcott (2008). With the existing laws, support and trends, the main institution in charge of these trainings will become a "weakened version" of industrial universities in the long run and will not be able to fulfill its central mission of training skilled employable and entrepreneurial human resources. In such a scenario, the role of these trainings in increasing national productivity, reducing inequalities and sustainable development will not be played efficiently. The responsible intervention of the government is necessary to solve the challenges of these educations in general and the challenges of universities and technical and vocational schools in particular. The government's insensitivity to the challenges and requirements of higher technical and professional education causes unwanted damage to the training of skilled human resources, the middle class and the creation of vitality and hope. With appropriate policies, technical and professional higher education can be guided in the right direction and a favorable future for this type of education can be guaranteed.

Key words: skilled technician training, technical and professional higher education, technical and professional university, technical and professional schools